

श्री सदाशिवब्रह्मेन्द्रसरस्वतीविरचितानि लघुप्रकरणानि

प्रधानसम्पादिका
डा.के. कमला

सम्पादकः
डा.वि. श्रीनिवास शर्मा

संस्कृतपरिषत्
(शोधसंस्थानम्)
उस्मानिया विश्वविद्यालयः
हैदराबाद्-५०० ००७.
२००७

संस्कृतपरिषद् ग्रन्थमाला - ६१

श्री सदाशिवब्रह्मेन्द्रसरस्वतीविरचितानि लघुप्रकरणानि

प्रधानसम्पादिका

डा. के. कमला

सम्पादकः

डा. वि.श्रीनिवास शर्मा

संस्कृतपरिषद्

(शोधसंस्थानम्)

उस्मानिया विश्वविद्यालयः

हैदराबाद् - ५०० ००७.

२००७

ग्रन्थोऽयं राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानस्य द्रव्यानुदानेन प्रकाशितः

सर्वेऽधिकाराः स्वायत्तीकृताः

प्रथमावृत्तिः २००७

प्रतयः ५००

मूल्यम् - ३०.००

टङ्कणकार्यम्
श्री. के.वि.यस्. प्रकाशः
(सहायपरिशोधकः)
संस्कृतपरिषत्

In Public domain. Digitization Muthulakshmi Research Academy
Sanskrit Academy Series - 61

THE MINOR WORKS OF SRI SADA SIVA BRAHMENDRA SARASVATI

Cheif Editor
Dr. K. KAMALA

Editor
Dr. V. SRINIVASA SHARMA

SANSKRIT ACADEMY
(SHODH SANSTHAN)
OSMANIA UNIVERSITY
HYDERABAD - 500 007

2007

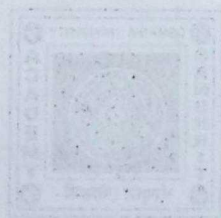
(This publication has been brought out with the Financial Assistance
of Rashtriya Sanskrit Sansthan, Ministry of H.R.D. Govt. of India,
New Delhi)

All Rights Reserved

First Edition 2007

Copies : 500

Price: 30.00

Type setting

Sri. K. V. S. Prakash, (R.A)

Sanskrit Academy,

(Shodh Sansthan)

Sanskrit Academy is presenting "Sri Sadasiva brahmendra Granthamala" in its Sanskrit Academy series No. 61. Earlier the academy has published a book on the life and musical compositions of this saint poet in its series No. 53. and the saint's Sanskrit commentary on Adi Shankara's "Manisha Panchakam". This commentary is published with its english translation by Dr. Penna Madhusudan (Sanskrit Academy Series No.58).

A press copy of this present text is prepared by prof. P.G. Lalye, Retired Professor, Dept. of Sanskrit, Osmania University and a recipient of Certificate of honour from the President of India. I thank the learned professor for sparing his time for this work.

The present text contains poetry explaining various concepts of Advaita Vedanta attributed to Sri Sadasiva brahmendra Saraswati, the great saint who lived in the XVII cen. A.D. This text has three hundred and twenty five verses divided into eleven prakaranas.)

Poetic merit and depth of advaitic experience match very well in these prakaranas. The first prakarana invoking Dakshinamurty in forty five verses has the following beautiful verse.

दक्षिणामूर्तिमीशानं दधतं मौनमुत्तमम्।

व्यालम्बितजटाकोटिघटितार्धकलाधरम् ॥३॥

This मौनमुद्रा is described in the opening verse of दक्षिणामूर्तिस्तोत्र written under the makuta तस्मै श्री गुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये by Sri Adi Sankaracharya. The verse is,

मौनव्याख्याप्रकटितपरब्रह्मतत्त्वं युवानं.....

One epithet of दक्षिणामूर्ति is as follows; नवचम्पकपुष्पाभनासादण्ड- विराजितम् (verse.6.) This is just a masculine form of the epithet describing Lalitabhattacharika in Lalitasahasranama stotra which runs as, नवचम्पकपुष्पाभनासादण्डविराजिता. (Lalita - 7) Similar

analogies can be drawn between गूढगुल्फा कूर्मपृष्ठा (verse 12) - गूढगुल्फा कूर्मपृष्ठा (Lalita) भवानी भावनागम्यम् - (verse 12) - भवानी भावनागम्या (Lalita).

The final verse of दक्षिणामूर्तिस्तव set in वियोगिनीवृत्त is beautiful. It is.

शरणं तरुणेन्दुशेखरः शरणं मे गिरिराजकन्यका ।

शरणं पुनरेव तावुभौ शरणं नान्यदवैमि दैवतम् ॥

(2) The Second prakarana नववर्णरत्नमाला invokes Lord siva in thirteen verses set in Giti chandas (A matra chandas with १२, १८, १२, १८ matravibhaga) - verses like शङ्करमेकं शिवं कलये are marked with prasada guna.

नगराजशिखरवासिनमगजामुखकुमुदकौमुदीनिकरम् ।

गगनशिरोरुहमेकं निगमशिरस्तन्त्रविदितमवलम्बे ॥ नववर्णरत्नमाला-४४

Siva residing on kailasa sikhara is a moon light which is shed on the kumuda blossoms of parvati's face. (अगजायाः मुखमेव कुमुदं तस्य विकासे कौमुदीनिकरः शिवः). This kumuda flower blossoms when moon-light is shed. The entire Akasa is Lord siva's jata-juta (matted hair). His tattva can be understood only with the knowledge of vedic -lore. (निगमशिरस्तन्त्र).

(3) शिवमानसपूजा offers मानसपूजा to Lord siva in thirty verses set in Giti chandas. The spirit of this poetry translates the following famous statement with various details pertaining to puja.

यद्यत् कर्म करोमि तत्तदखिलं शम्भो तवाराधनम् । - षोडशोपचारविधान including ध्यान, आवाहन, आसन, पाद्य, अर्घ्य, आचमन, मधुपर्क, स्नान, अभिवस्त्र, आभरणार्पण, यज्ञोपवीतधारण, गन्धधारण, पुष्पैः पूजा, धूप, दीप, नैवेद्य, ताम्बूल, नीराजन, पुष्पाञ्जलिदान, छत्रधारण, चामरवीजन नृत्य-गीत-वाद्यादिपूजा, प्रदक्षिणम्, नमस्कार are described here. A verse can be quoted.

गन्धवती हि तनुस्ते गन्धाः किं नेश पौनरुक्त्याय ।

पुष्कलफलदातारं पुष्करकुसुमेन पूजये किं त्वाम् ॥ (शिव.मा.पू.७४)

O Lord your body is fragrant. Where is the need of offer-

ing fragrant unguents to you? you award fruits in abundance.
In Public domain. Digitization Muthulakshmi Research Academy
 (पुष्कलफलदाता) shall I worship you with a lotus? (पुष्करकुसुम - पुष्कल
 and पुष्कर are one word repeated conveying different meanings
 रलयोरभेदः).

ध्यायामि कथमिव त्वां धीवर्त्मविदूरदिव्यमहिमानम् (२)

वस्त्रेणापि न कार्यं देवाधिपते दिगम्बरस्येह (५)

The following verse can be learnt easily by heart even by small children. It has prasadaguna.

नित्यानन्दाय नमो निर्मलविज्ञानविग्रहाय नमः ।

निरवधिकरुणाय नमो निरवधिविभवाय तेजसेऽस्तु नमः ॥ (१५)

The following verse has poetic excellence.

सरसिजविपक्षचूडः सगरतनूजजन्मसुकृतमूर्धासौ ।

दृक्कूलङ्घकुरुणो दृष्टिपथे मेऽस्तु धवलिमा कोऽपि ॥ (१६)

The Lord is adorned by moon in his matted hair (सरसिजानां विपक्षः चन्द्रः चन्द्रचूड इति भावः) The Lord's head is gifted with the flow of river Ganga. This river descended from heaven as a result of the punya (sukruta) of king Bhagiratha who is a descendant of king Sagara. compassion flows from the Lord's eyes like water flowing in a river. Let such indescribable brightness. धवलिमा. (Lord siva has fair complexion) appear to me. I am waiting for its साक्षात्कार.

The following verse shows the ecstasy of the devotee.

अकरविराजत्सुमृगैरवृषतुरङ्गैरमौलिधृतगङ्गैः ।

अकृतमनोजवभङ्गैरलमन्यैर्जगति देवतापशदैः ॥ (२६)

Other God-heads are not worthy of reverence since they do not chase a deer. (मृगानुसारी शिवः) This is described as मृगव्याधरभसः He chased a frightened prajapati who tried to rape his own daughter. Prajapati assumed a deer's form to run away. Then Lord siva assumed a hunter's form to chase this deer. Dakshinamurti holds a deer in his hand. Other gods do not drive a bull nor do they carry river ganga on their heads. They have not

defeated cupid. Everything about siva is dear to the devotee here. He cannot imagine god in any other form.

(४) मनोनियमन is a prayer offered to Lord siva in thirteen verses. An example can be quoted.

अहमिति मतिमतिहेये वारय काये निरन्तरापाये ।

परमशिवपदाभिधेये ब्रह्मणि सदये निधेहि तां हृदये ॥ (२)

You may not identify yourself with your body which is despicable and transitory. You may have the same devotional feeling by fixing your thoughts in ever-compassionate, Brahma who is identified as परमशिव.

Another verse can be quoted.

यातं दिनमिदमेवं श्वः किल भविता सुमेरुरपि हस्ते ।

इति नित्यं भावयता भवता कति मेरवो लब्धाः ॥ ४ ॥

People keep planning their future economic welfare by fancying this way; Today is spent away. Tomorrow sumeru (Golden mountain) can be won and placed in my hand "Tell me" the poet questions, how many meru mountains did you earn so far? (None indeed. Material acquisition does not always lead to spiritual progress. Detachment for earned and unearned money is the key to spiritual growth).

The following verse has a good subhashita,

प्राक्कृतभोगावसरे ताम्यसि चेतो मुधा कुतो हेतोः ।

न्यग्रोधबीजमुप्त्वा शोचन्निव नाप्नमस्येति ॥ (६)

O mind! why are you exerting unnecessarily over experiences of pain and pleasure resulting from your past deeds. (A seed sown is a past deed. It bears its fruit in the form of present experience). Having sown, a banyan seed, you need not worry about not reaping a mango fruit.

न्यग्रोधबीजमुप्त्वा शोचन्निव नाप्नमस्येति is a good subhashita.

The following verse presents the poet as a grammarian.

अतिसरसैरन्नरसैर्मानस नभसङ्गमाग्निभषकाणाम् ।

O mind! why do you decorate and nourish (attach undue importance to) this body with various delicacies of food. This body is ultimately going to be consumed by birds, fire or dogs. (parris expose the dead at the tower of silence. The eagles and other birds prey upon. Most of the Hindus consign it to flames. Buried bodies or bodies uncared are preyed upon by dogs). The word नभसङ्गम means a bird. नभसं गच्छतीति (An आर्षप्रयोगः).

(५) नवमणिमाला praises परमशिवेन्द्र (Sadasiva brahmendra's guru) in ten Giti verses. These verses end with these words; 'परमशिवेन्द्रं भजामि निस्तन्द्रम् (२), परमशिवार्यं प्रणौमि गुरुवर्यम् etc. His reverence to his teacher surpasses his devotion for Lord siva also.

व्याकुर्वति सति यस्मिन्नीशानः स्वाधिकारशैथिल्यात्।

प्रापद् वटतरुमूलं परमशिवेन्द्रं तमाभजे सततम् ॥ (६)

Lord siva who is the Dakshinamurty is seated under a banyan tree. He is the supreme teacher. The poet here states that Sri Dakshinamurty had to retire to rest under banyan tree by the glowing talent of his great teacher परमशिवेन्द्र. The guru's position could not be held by Lord Siva any more.

(६) स्वप्नोदित explains the solemn grace of a teacher in twenty three Anustubh verses. The poet visualises the effect of a teacher's favour in his dream. He adds that this dream-world-experience should be contemplated repeatedly to attain liberation. A verse can be quoted.

देशिकेन्द्रकृपाचन्द्रसमेधितचिदम्बुधौ।

निमग्नोऽहं न पश्यामि स्वभिन्नं वस्तु किञ्चन ॥ (१८)

The ocean of my consciousness (चैतन्य) is swelling when the moon of my guru's compassion sheds his rays. I am drowned in that swelling ocean of consciousness. I cannot find anything different from myself now (अद्वैतानुभूति)

(७) आत्मानुसान्धानम् is a select namavali choosen from vedantanama-sahasra uttered (composed) by the great teacher

paramasivendra. This is set in 36 and odd Anustubh verses. The poet states.

श्रीदेशिकोक्तवेदान्तनामसाहस्रमध्यगान्।

कांश्चिन्नाममणीन् पद्यदामभिर्ग्रथयाम्यहम्॥(३)

The namavali begins as.

अच्युतोऽहमनन्तोऽहमतर्क्योऽहमजोऽस्म्यहम्।

अव्रणोऽहमकामोऽहमसङ्गोऽस्म्यभयोऽस्म्यहम्॥(४)

This above namavali is very close to नेतिनेतिवाद. It can be learnt by heart since it invoked the Lord on the lines of vishnusahasranama.

The Lord is invoked above with sublime thought. It runs as follows;

ब्रह्मन्ततितिसंसिद्धशब्दविद्यैकगोचरः।

अनाद्यन्तः परात्मासौ जयत्यानन्दमन्थरः॥(१)

The ultimate reality manifests through the words carefully selected from the group of three vedas. The paramatma has no beginning nor any end. He is supreme bliss. Being blissful, there is no need for him to hurry for anything.

(8) स्वानुभूतिप्रकाशिका describes the experience of सोऽहम्, a vedanta mahavakya in eleven 'Giti' verses. A reader can pick up any verse. One verse can be quoted here.

साक्ष्यहमनपेक्षोऽहं पक्षविपक्षादिभेदविधुरोऽहम्।

सूक्ष्मोऽहमक्षरोऽहं मोक्षानन्दैकसिन्धुरेवाहम्॥४॥

I am the sakshi. I do not expect anything. I am free from partial thought. I am fine, infinite. I am the sole ocean of blissful experience of liberation. Such is the sublime thought of this prakarana.

(9) आद्वैततारावली - It describes the experience of Advaita in twenty seven verses set in Giti chandas. The title Taravali suggests the numbers of twenty seven stars. This stotra invokes Adisankaracharya in this way.

आनन्दपूर्णसागरमहमनिशं नौमि शङ्कराचार्यम्। (१)

सति कोशशक्त्युपाधौ सम्भवतस्तस्य जीवतेश्वरते ।

नो चेत्तयोरभावात् विगतविशेषं विभाति निजरूपम् ॥ (५)

The jiva has five kosas, namely Annamaya, pranamaya, Manomaya, Vijnanamaya and Anandamaya kosas. Atman identifies itself with jiva with the upadhi-restriction of this body consisting of the above five kosas. This upadhi is supported by mayasakti which is an illusion. A jiva looks at the transitory world as permanent due to this maya. Thus Kosa and Sakti or mayasakti acts as an upadhi. It causes the feeling of जीवता and ईश्वरता - जीवता ईश्वरता च जीवतेश्वरते जीवत्वेश्वरत्वभावः इत्यर्थः । Jiva is restricted by the upadhi of Avidya - a mistaken perception, while Iswara presiding over the सुषुप्त्यवस्था is restricted by the upadhi of Maya. There is no difference between jiva and Iswara in fact. Upadhi creates a differential feeling which is false. The Avidya of the jiva causes birth. The Atman restricted by the upadhi of Maya becomes Iswara. Iswarasakti is Maya. The self-effulgence of Atman manifests when these two curtains or upadhis are lifted. Jiva and Iswara are identical. This is realisation, The following verse is easier to understand Advaita.

दन्तिनि दारुविकारे दारु तिरोभवति सोऽपि तत्रैव ।

जगति तथा परमात्मा परमात्मन्यपि जगत्तिरोधत्ते ॥ (१५)

when a wooden elephant is seen the concept of wood disappears from the mind. Only an elephant is viewed. In the same way the supreme being paramatma in this world is important. As soon as paramatma is realised, the jagat or world disappears. The existence of jagat is meaningless for one who realises paramatma.

Another verse can be quoted.

किं चिन्त्यं किमचिन्त्यं किं कथनीयं किमप्यकथनीयम् ।

किं कृत्यं किमकृत्यं निखिलमिदं जानतां विदुषाम् ॥ (१९)

This verse has the same spirit as the following well-known

सर्वं ब्रह्ममयं रे रे सर्वं ब्रह्ममयम्

किं वचनीयं किमवचनीयं

किं रचनीयं किमरचनीयम् सर्वं ब्रह्ममयम्।

किं बोद्धव्यं किमबोद्धव्यं

किं भोक्तव्यं किमभोक्तव्यम् सर्वं ...

सर्वत्र सदा हंसध्यानं कर्तव्यं भो मुक्तिनिदानम् ॥ सर्वं ॥

१०) आत्मविद्याविलास (1) explains Advaita in sixty five verses set in different types of आर्याभेदs with the help of several metaphors. The poet states;

देशिकपरमशिवेन्द्रादेशवशोद्बुद्धदिव्यमहिमाऽहम्।

स्वात्मनि विश्रान्तिकृते सरसं प्रस्तौमि किञ्चिदिदम् ॥४॥

I (the poet declares) have attained this spiritual stage with the help of my guru's teaching. Paramasivendra is a benevolent teacher. I am initiating a discourse on Atmavidya with the help of my teacher.

The poet states, "Avidya" binds a soul. It is liberated with the help of दैव (b). I was in deep slumber due to the influence of maya. I visualised thousands of dreams in that state of Avidya. Now I am awakened by the grace of my teacher. I am plunged in the blissful ocean of spiritualism (7) A wise man sheds his mundane feelings and realises his true self which is सत्-चित्-आनन्दमय. I am enjoying the grace of my teacher (8) A मौनी who is wise plunges into the happiness of सत्-चित् which is his natural form. Ego disappears and his heart is filled with happiness (9) A saint enjoys favour of his guru. His self is cooled down by the touch of the waves of a teacher's compassion. His happiness is incomparable (10) His inner darkness (Ignorance) is dispelled by the sun's rays in the form of a teacher's compassion (11): A verse can be quoted again.

जनिविपरीतक्रमतो बुद्धया प्रविलाप्य पञ्चभूतानि।

परिशिष्टमात्मतत्त्वं पश्यन्नास्ते मुनिः शान्तः ॥१२॥

अद्भ्यः पृथिवी The creation evolves from a सूक्ष्मरूप to a स्थूलरूप. wind evolves from space, fire from the wind, water from fire and earth from waters. A sage takes a reverse course. He dissolves the element of earth into water, water into fire, fire into air and air into space with the power of his penance and concentrates his mind in the realisation of soul. He is calm always (12) After realising the illusory nature of this world, a sage moves about after tearing all the bondages of desire. His 'mada' (Infatuation) Mana (Pride) and Matsara (Jealousy) are shed (13). After realising that the pure consciousness is free from maya and its resultant effects, a sage who is firm and resolute moves happily. (14) A sage moves like an innocent boy who does not suffer the prejudices and complexes arising with differentiation between "you" and "me". He plunges into the deep waters of bliss. (15) An Avadhuta acts like a dull man, a blind and deaf man. He enjoys himself singly while wandering in several corners of the forest. (16). A spiritual man also is a रसज्ञ. He rests on the lovely couch of bliss while शान्ति (peace) embraces him. This blissful state pushes aside other worries from his mind. All petty considerations leave him. He is udara (16A) A yati is a sovereign indeed. He uproots his enemies who are none other than wordly pleasures. He takes hold of the treasury of renunciation. He is stationed in his empire of bliss. (17) Even when he faces extremities and finds the world topsy turvey, he is not upset.

सवितर्यपि शीतरुचौ चन्द्रे तीक्ष्णेऽप्यधो वहत्यग्नौ ।

मायिकमिदमिति जानन् जीवन्मुक्तो न विस्मयी भवति ॥ (१८)

Sometimes sun-God may turn cool and moon may shed hot rays. Fire may start burning downwards. A sage who is a जीवन्मुक्त realises that this is an effect of illusion. He is not disturbed (18) After defeating his enemy who is none other than ignorance a sage mounts the strong elephant of wisdom. A sage is a sovereign indeed. He moves in a blissful world of equanimity. (14) a saint

catches the deer of his instable mind by laying a net of discrimination. He is tired of moving in the forest of vedic studies. Thus he rests in himself (23) He kills the tiger of his cruel mind with the sharp edge of a spear which is none other than his own stability. After killing a tiger, the forest becomes अभयारण्य helping the free movements of the saint. (24) यतिवरपूषा - A saint in the form of sun-god sheds rays of his intellect on the lotuses of the hearts of pious-men. These lotuses blossom. Devoid of any दोष (defect-darkness) a saint moves in the sky of चित्-चैतन्य. (25) A pure मुनीन्द्रचन्द्र, a moon in the form of a sage causes the blossmings of night lotuses. The darkness of ignorance is dispelled by shedding this moon light. A saint proceeds to rest under the feet of Lord Vishnu (26) A yogi is a cloud. He showers the ambrosia of bliss and cools down the inner fire of uneasiness and suffering. This cloud is अचञ्चलवृत्ति while the ordinary cloud is चञ्चलवृत्ति. He moves along with lightning. Is it not surprising? This cloud appears in the sky of चित् - चैतन्य. (27) A yati is a pleasant wind. He carries fragrance of the flowers of pious men with him. The exhaustion or tiresome feeling is removed by such wind. One becomes fresh in such a company. This wind blows in the garden of blissful consciousness (28) A yati is a शितिकण्ठः (A peacock-Lord Siva) (29) This world is a desert without any सार. A sage sets it aside. He is a swan, a paramahansa floating happily on the waters of the lovely pond of चैतन्य. (30) A saint is a cuckoo singing sweet notes in the cool garden of vedic-lore. This garden has put forth rich foliage of आगमशास्त्र. (31) A wise sage is a lion. He has torn the intoxicated elephant of Moha and driven away the tiger of sins to distant corners. He moves majestically in the blissful expanse of a forest (32) A yati is an intoxicated elephant calf which has cooled down his limbs in the waters of wisdom. This wisdom of waters is found on the lofty peak of a mountain of intellect. This mountain is deserted luckily by the animals of ignorance. Therefore the movement of this calf elephant becomes easy (33). A sensitive

yati accepts the utpalamala of loneliness. He takes resort under the kalpavalli of lust-free life. (He is not attracted by women). He takes the ambrosial pills of insult. Great indeed is a saint (49) A yati pushes aside the वर्णाश्रमव्यवस्था (the institution of caste and states of ब्रह्मचर्य, गृहस्थ, वानप्रस्थ and सन्यास) and rises above the injunctions of vidhi and Nishedha (conciliatory and prohibitory rituals). He is left only with the awareness of total bliss (57) The poet concludes his Atmavidyavilasa prakarana in the following way.

परमशिवेन्द्रश्रीगुरुशिष्येणेत्थं सदाशिवेन्द्रेण।

रचितेयमात्मविद्याविलासनामाकृतिः पूर्णा॥(६५)

११) There is still another आत्मविद्याविलासप्रकरण (2) in forty three verses set in वसन्ततिलकावृत्त. This prakarna starts with the invocation of Dakshinamurty.

श्रीदक्षिणाभिमुखमूर्तिमजं भजेऽहम्।(१)

मातेव पुत्रमनुबोधयति श्रुतिर्हि

लोकं समस्तमपि योजयितुं सुखेन।

तस्माच्छ्रुतेरभिहितार्थमतन्द्रितेन

चित्तेन साधयितुमत्र जना यतध्वम्॥३॥

Sruti (veda) teaches like a mother. The essence of this lesson is the welfare of all beings. O men! you may, therefore strive to follow the injunctions of sruti with an alert mind. (3) The लिङ्गशरीर is created with the five elements (सूक्ष्मतन्मात्रा) of sabda, sparsa, rupa, rasa and gandha. Then the पञ्चीकरण takes place creating the स्थूलरूप of a ब्रह्माण्ड with variations in jivas (5) The creator, having created the world enters it assuming manifold forms of jivas. He forgets his true blissful form and enters the illusory world. His विवेक disappears. (6) These mistakes multiply. He is caught like a spider in his own web. He imposes आत्मभाव on his body and struggles with the bondage of karma. He gets tired of reaching heaven and returning. Each bondage is self-made (7) The atman, though single, appears manifold like the space divided in many pots.(घटs). Even though he is total, stable and self-

effulgent, he assumes that he is the instable body and organs which undergo change constantly. (9) A pupil approaches his spiritual mentor for a solution. The guru replies with a smile.

श्रुत्वा तु शिष्यवचनं रमणीयमित्थं

प्रत्युत्तरं गुरुरदात् कृतमन्दहासः ॥१५॥

The guru states

प्रत्यक्चितिर्वपुरिदं न भवेज्जडत्वात्।

कुड्यादिवज्जडतयाप्यसवो न चित् स्युः।

नापीन्द्रियाणि करणं कुत एव चित् स्यात्

कुदालिकावदिति प्रविचारय त्वम् ॥१७॥

This body being a जड cannot be प्रत्यगात्मा, It is like a wall. Neither the life (असवः) nor the organs being जड help. They are like lifeless implements.

In a similar way the perceivable mind, the evolving ego, the transmigrating intellect which is also perceivable can become चिति, चैतन्य or आत्मा (१८)

what is चित्? Here is the answer.

या चित्प्रभा त्वमिति मेयविभावयित्री

यत् सङ्क्रमद् घटपटाद्यवभासिका धीः।

आब्रह्मकीटमहमित्यवभासमाना

या सैव संविदिति चिन्तय सन्ततं त्वम् ॥ (२१)

O my dear boy! that glowing चित् causes all cognition and points at you as त्वम्. The cognition of Ghata and pata (घटपटादिज्ञान) is caused by the flow of this चैतन्य. The same चित् creates "ego" in all beings including a worm and Brahman. The cognition of that चित् alone is realisation (संविद्). You may know this. (21) This चिति is a mere साक्षिणी (observer) of wakeful, dreamy, and sleeping states of consciousness. Yet it is different from all the above three states. Since one remebers dreams etc, this चिति is a constant flow at different levels. You may know that. I am that चिति (जीव ब्रह्मयोरभेदः) (22) It does not under go any change. There is no parinama in it (23).

On my body! you (जीवात्मा) alone existed without the qualifications of name and form. The entire world having name and form is created from you. It exists in you and finally this world merges into you like bubbles merging into the oceanic waters. (25)

The pupil is awakened by his guru's words. His words show a path of Jivanmukta. A jivanmukta states.

आरब्धकर्मणि च भोगत एव नष्टे

प्राणादयोऽपि मम नोत्क्रमितुं समर्थाः ।

तस्माग्निनिष्ठजतुवन्मयि पूर्णबोधे

लीना भवन्ति न पुनर्जननादिकं स्यात् ॥४२॥

Karma is three fold. आगामि कर्म (future) karma and सञ्चितकर्म (stored past deeds) are destroyed with enlightenment. प्रारब्धकर्म (The karma following a jiva in the present birth) can be destroyed only by experiencing its good and evil effects. After the destruction of all three types of karma, even the pranas do not leave the body. Sruti states, न तस्य प्राणा उत्क्रामन्ति तस्मिन्नेव निलीयन्ते । (The pranas of a Jivanmukta do not leave his body. They merge into it). These pranas merge into the self like lac set on fire goes down and merges into the fire. Thus the question of a rebirth for a Jivanmukta does not arise. This is पुनर्जन्मराहित्य.

These Prakaranas composed by Sri Sadasivabrahmendra saraswati help in the gradual evolution of the soul and prepares the same for the final attainment of liberation, a liberation from the cycle of birth and death. This is achieved with beautiful similies, metaphors and subhashitas set in a pleasing melodious style and covered with short and lovely metres like आर्या, अनुष्टुप् and वसन्ततिलका which are suitable for narrative and devotional poetry.

The devotional element does not supercede the technical terminology and style of Advaita. The शास्त्रमर्यादा is maintained throughout without redundence and drudgery. The central point in these prakaranas is the compassion of a guru- a spiritual guide. He alone can lead his disciple in the path of liberation. A guru does

not help the student with a more subtle exercise. He is much more sublime.

Sadasivabrahmendra saraswati was lucky in finding a wonderful teacher. The world of vedanta seekers are lucky to find a teacher like Sadasivabrahmam who is an incarnation of Adisankara. This earth is blessed. This great Avadhuta's foot-prints are laid here. We also are treading the same earth.

ओं नमः परमगुरुभ्यः ब्रह्मविद्यादेशिकेभ्यः । इति शम्

The Date of Sadasiva-brahmendra Saraswati

The parents of Sri Sadasivabrahmendra Saraswati are Sri Somanatha avadhani and Parvati devi. This Andhra brahmin family shifted to 'Thiruvisanallur'(Shahjipuram) in Tamilnadu in the year 1650 A.D. Sadasivabrahmendra was known as Sivaramakrishna before entering Sanyasasrama. His guru was Sri Parama-sivendra yogi. Ramabhadradishita, the author of Patanjali-charita-kavyam, Janakiparinaya-natakam, Unadi-manidipika and many stotras such as Ramakrishna-rasayanam was his classmate. Nallakavi, the author of Advaita-rasa-manjari was his disciple. A 'Sloka-patrika' written by Anantadeva shows that Ananthadeva met Sri Sadasiva brahmendra Saraswati at a place called Dipamba puram. Anantadeva was the court poet of the king Sharabhoji who ruled over Tanjore during 1711-1729 A.D. The sloka-patrika states that the king who was childless was blessed with a son with the boon of this great saint. Sri Sadasivabrahmendra, advised the king to recite the text 'Atmavidyavilasa' written by him daily in order to beget a child. The king obeyed him and was later blessed with a son. Anantadeva invited Sri Sadasiva brahmendra to his house and offered him Bhiksha for three days which was a rare privilege for him.

The sloka patrika contains the following slokas.

निर्व्याजं भवता दुरीश्वरगृहद्वारासिकां त्याजिताः

वीरश्रीशरभक्षितीश्वर वयं किं वान्यदाशास्महे॥

क्षीरक्षालितशर्वशेखरकलाधावल्यगर्वच्छिदा

निर्गत्य तज्जनगरात् श्रीमतामाज्ञया मया ।
 कुम्भकोणे गतं तत्र दिनमेकमभूत् स्थितम् ॥२॥
 मयूरमगमं स्नात्वा कावेर्यां लोकशङ्करम् ।
 सायम्प्रातर्नमस्कृत्य शङ्करं लोकशङ्करम् ॥३॥
 पुत्रोत्पत्तिं समाशास्य महाराजस्य भूयसीम् ।
 पुत्रलाभाय भवतां वैद्यनाथालयं गतः ॥४॥
 बालाम्बिकापरिवृढं प्रसाद्य बहुधा ततः ।
 समागतोऽस्मि दीपाम्बापुरं तत्सर्वमानितम् ॥५॥
 सदाशिवब्रह्मरूपं ब्रह्माद्राक्षं चिरेप्सितम् ।
 प्रणम्य प्रार्थितास्ते हि महाराजकृते मया ॥६॥
 पुत्रोत्पत्तौ झटित्यत्र प्रसादः क्रियतामिति ।
 संज्ञया सूचयन् पुत्रो भविता ह्यचिरादिति ॥७॥
 आत्मविद्याविलासाख्यः स्वीयो ग्रन्थः प्रसादितः ।
 युष्माकं भूयसे भावि श्रेयसे कारिता मया ॥८॥
 भिक्षास्तिस्त्रस्तत्प्रसादात् पुत्रसम्पत्तिरुत्तमा ।
 जातेयमिति चाश्रौषं श्रीमतां भवतामिह ॥९॥
 महत्प्रसादचिह्नानि श्रेयांसीति वदन्ति हि ।
 भवत्प्रहितवैद्येन दन्तौषधिनिषेवणात् ॥१०॥
 आनुकूल्यं शरीरस्य सम्यगेव हि दृश्यते ।
 इतः परं तथा शक्तिर्नास्ति देशान्तराटने ॥११॥
 वार्धक्यादपि दौर्बल्यादलम्बुद्ध्या च साम्प्रतम् ।
 कावेरीतीर एवात्र वस्तव्यमिति निश्चयः ॥१२॥
 भवत्कल्पाग्रहारेषु तत्रापि स्वरसा रुचिः ।
 त्रिकोटिहाख्यके मुक्तिक्षेत्रे प्रीतिरनुत्तमा ॥१३॥
 ग्रामोपकण्ठे वासार्थं तेषां हि शिवसन्निधौ ।

भवतामाज्ञया तत्र जायते मठनिर्मितिः ।

इदं च भवतां सर्वं श्रेयसे प्रार्थ्यते मया ॥१५॥

करदीकृतभूपाल वरदीकृतवासव ।

शरदीयति ते कीर्तिः शरभोजिमहीपते ॥१७॥

मह्वारि पण्डितेन्द्रस्य मात्रा चासौ नियोजितः ।

अनन्तदेवनामासौ पद्यान्यरचयत्कविः ॥१८॥

This sloka Patrika is preserved as an appendix to the text Atmavidyavilasa in the Saraswati Mahal library at Tanjore.

The above evidence shows that Sri Sadasiva brahmendra Saraswati was a contemporary of king Sarabhoji (1711-17129). He may be different from Sri Sadasivabodhendhra of Kanchi Kamakoti peetham who lived much earlier (kali era 4641, and 1539 A.D.)

Sanskrit works attributed to Sadasiva brahmendra Saraswati

Sadhana Grantha Mandali in Tenali, Andhra Pradesh has been publishing many Sanskrit texts on Advaita Vedanta in Telugu script with Telugu translations as well for the benifit of many scholars of Andhra who are not conversant with "Nagari" script. This institute has published a text called "Sadasiva brahmendra Saraswati Laghu-Prakarana-Granthas" in the year 2003. The editor of that text "Garimella Somayajulu Sarma" has noted the names of books attributed to Sri Sadasivabrahmendra saraswati in his introduction to this text. According to this account, the following texts termed as Laghu Prakarana texts are attributed to the famous 'Avadhuta'.

1. नवमणिमाला - 10 slokas in Arya metre praising Sri Parama sivendra yogi.
2. आत्मानुसन्धानम् - 36 slokas describing the nature of soul. These verses explain a few names from the vedanta-sahasra-namas written by Sri paramasivendra yogi.
3. स्वप्नोदितम् - 23 slokas describing the prowess of a Guru.

4. स्वप्नानुभूतिप्रकाशिका - 11 slokas describing the author's experience about आत्मा.
5. श्रीदक्षिणामूर्तिध्यानम् - 45 slokas on दक्षिणामूर्ति resembling the epithets of ललितासहस्रनामावली.
6. मनोनियमनम् - 13 slokas praying Sri Sankara.
7. नववर्णरत्नमाला - 13 slokas in Arya metre praying Lord Siva.
8. आत्मविद्याविलासः - (1) 65 Aryas describing a saint with a firm intellect aiming at self-realisation. (स्थितप्रज्ञः)
9. आत्मविद्याविलासः - (2) 43 verses in Vasantatilaka metre describing the universe.
10. शिवमानसपूजा - Explaining the मानसपूजाविधान in thirty verses
11. अद्वैतरत्नावली अद्वैततारावली - 27 slokas describing the realisation of soul.
12. गुरुपरम्परानाममाला -
13. पुण्यश्लोकमञ्जरी - Para the learned editor adds that ' ' it is attributed to Sri Sadasivabrahmendra Saraswati. Whether Sadasivabodhendra and Sadasivabrahmendra are one and the same or not is a debatable issue. Sarvajna Sadasivabodhendra became the 56th pontiff of kanchi-kamakoti-Sankara-Peetham in Kali era 4641-1539 A.D. This peetham is established in Kanchi. It is different from Sri Sringeri Sankara peethan. This pontiff had a disciple known as Paramasivendra Yogi. By all means these two personalities lived in two different eras.
- The following texts attributed to Sadasivabrahmendra Saraswati are his major philosophic works. (बृहद्ग्रन्थाः)
14. ब्रह्मसूत्रव्याख्या - तत्त्वप्रकाशिका
15. सिद्धान्तकल्पवल्ली
16. केसरवल्ली - सिद्धान्तकल्पवल्लीव्याख्या
- 17* मनीषापञ्चकव्याख्या - तात्पर्यदीपिका

18 पातञ्जलयोगसूत्रव्याख्या - योगसूधाकरः
In Public domain. Digitization Muthulakshmi Research Academy

19 द्वादशोपनिषद्व्याख्या - दीपिका

20 आत्मानात्मविवेकसङ्ग्रहः

21 परमहंसचर्या

22 बोधार्थप्रकरणम्

23 सर्ववेदान्तसारसङ्ग्रहः

24 सूतसंहितासङ्ग्रहः

25* रत्नदीधितिः

A note on his works.

1. ब्रह्मसूत्रव्याख्या - तत्त्वप्रकाशिका + (will be published by Sanskrit Academy shortly).

Tatwa prakasika helps a student in easily understanding शाङ्करभाष्य on ब्रह्मसूत्रम्. This text is not too brief nor too elaborate. This is published by Vani-Vilasa press Srirangam in nagari script. Vavilla publishers have published it along with Brahmasutra Sankara Bhashya and Ratnaprabha commentaries. Sri Ramakrishna or Ramakinkara has written a gloss called ब्रह्मामृतवर्षिणी on this व्याख्या.

2. सिद्धान्तकल्पवल्ली - केसरवल्लीव्याख्या

Srimad Appayya Dikshitendra has been credited with the composition of 104 Sanskrit works. 'सिद्धान्तकल्पवल्ली' is one among them. Different prasthanas of Advaita are explained in detail in this text. It is established here that all systems of philosophical thought merge into Advaita established by Sri Sankara. This text has a commentary called 'कृष्णालङ्कारः' written by Srimadachyuta krishnananda. Other commentaries by Jivananda Vidyasagara etc, have been written on this text recently Telugu translation on this work by mahamahopadhyaya Pullala Sriramachandrudu has been published.

Siddhanatakalpavalli is a commentary on Siddhanta-lesa-

sangraha of Appayya Dikshita. This commentary is written in a verse form with 214 slokas divided into four stobakas. Resaravalli is a commentary on Siddhanatakalpavalli written by the Avadhuta himself. He explains all important concepts of Advaita in this text. This book has been published in the year 1910 by Vani-Vilasa press in Srirangam. Its hindi translation by Sri Hathi Bhai Sastry is published in the Achyuta granthamala series at kasi in the year 1997.

Siddhanatakalpavalli is translated into telugu prose by Sri kompella Dakshina Murthy and published by Sri Sadhana Grantha Mandali, Tenali.

3. Manisha-panchaka-Vyakhya-Tatparyadipika

Once Lord Siva appeared in the form of a chandala and had an encounter with Sri Sankara in kasi. Sankara asked him to move away since Sankara wanted to avoid his touch. Chandala hit back asking him whether one annamaya-kosa should move away from another annamaya-kosa or inner chaitanya representing soul should move away from another soul. This opened Sankara's eyes. He immediately recited five slokas with the following Makuta.

चण्डालोऽस्तु स तु द्विजोऽस्तु गुरुरित्येषा मनीषा मम।

A divine soul endowed with the knowledge of Brahma is indeed a teacher whether he is a brahmin or a chandala. This is the Manisha or opinion of the poet.

Tatparyadipika of Sri Sadasiva brahmedra is a detailed commentary on Manisha panchaka. This is translated into telugu by Sri Hari Sambasiva Sastry and published by Sadhana Grantha Mandali in the year 2001. This commentary is translated into English by Dr. P. Madhusudan and published by Sanskrit academy, Hyderabad. (Sanskrit Academy Series No.58).

4. Yogasutra vyakhya-Yogasudhakara.

Yogasudhakara is one of the commentaries on yogasutra of Sage Patanjali. This commentary written in a lucid style has become popular among scholars. It is published both by Vani Vilasa Press of srirangam, Tamilnadu and Sanskrit Vidya Samiti of Madras

- Chennai.

In Public Domain. Digitization: Muthulakshmi Research Academy

Sri Pandita Sivacharan has written a telugu commentary on the above text known as 'Yogasudhakaraswada' which is published by Vyasasram (Erpedu, Andhra Pradesh) in the year 1994.

5. Two Telugu translations of Siva Manasika puja, Atmavidyavilasa and Vedantagita are available.

a) A Telugu translation written by Brahmasri Mandalikam Venkata Sastry for all these three works namely Tatparyadipika, Yogasudhakara and Siva manasika puja are published in the year 1952 by Venkatrama & co, Andhra Pradesh.

b) Sri Siva Manasikapuja, Advaita taravali and Advaita Vedanta Gitamulu are published with word-to-word telugu translation and tatparya in a single volume by Sri Bulusu Suryaprakasa Sastry under the pen-name Sankara-Kinkara. The same author has also translated 'Atmavidya vilasa'. These two volumes are published by Sadhana Grantha Mandali.

Siva-manasa-puja is translated into Telugu verse by Brahmasri Kalluri Venkata Subrahmanya dikshitulu who also has to his credit the translations of Muka-panchasati and Narayaniyam.

The following books of Sri Sadasiva brahmendra Saraswati are not available presently. It is not known whether they have been published at all. They are-

1. आत्मानात्मविवेकसङ्ग्रहः
2. परमहंसचर्या
3. बोधार्यप्रकरणम्
4. सर्ववेदान्तसारसङ्ग्रहः
5. सूतसंहितासङ्ग्रहः
6. रत्नदीधितिः
7. दशोपनिषद्दीपिका

विषयसूची		पृष्ठसंख्या
१. श्रीदक्षिणामूर्तिध्यानम्	-	१
२) नववर्णरत्नमाला	-	६
३) शिवमानसपूजा	-	८
४) मनोनियमनम्	-	११
५) नवमणिमाला	-	१३
६) स्वप्नोदितम्	-	१४
७) आत्मानुसन्धानम्	-	१७
८) स्वानुभूतिप्रकाशिका	-	२१
९) अद्वैततारावलिः	-	२२
१०) आत्मविद्याविलासः	-	२५
११) आत्मविद्याविलासः	-	३२
Notes	-	I-V

४

सदाशिवेन्द्रस्तुतिः

श्रीसच्चिदानन्दशिवाभिनवनृसिंहभारतीस्वामिभिः

शृङ्गगिरिदक्षिणाम्नाय पीठाधीशैः विरचिता ।

(१) परतत्त्वलीनमनसे प्रणमद्भवबन्धमोचनायाशु ।

प्रकटितपरतत्त्वाय प्रणतिं कुर्मः सदाशिवेन्द्राय ॥

(२) परमशिवेन्द्रकराम्बुजसम्भूताय प्रणम्रवरदाय ।

पदधूतपङ्कजाय प्रणतिं कुर्मः सदाशिवेन्द्राय ॥

(३) विजननदीकुञ्जगृहे मञ्जुलपुलिनैकमञ्जुतरतल्पे ।

शयनं कुर्वाणाय प्रणतिं कुर्मः सदाशिवेन्द्राय ॥

(४) कामाहिद्विजपतये शमदममुखदिव्यरत्नवारिधये ।

शमनाय मोहविततेः प्रणतिं कुर्मः सदाशिवेन्द्राय ॥

* * * * *

: श्रीगुरुदेवकीशरणम्

- श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम्
॥ श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम्
॥ श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् (१)
॥ श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम्
॥ श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् (२)
॥ श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम्
॥ श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् (३)
॥ श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम्
॥ श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् (४)
॥ श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम् श्रीगुरुदेवकीशरणम्

श्रीदक्षिणामूर्तिध्यानम्

वटस्याधः कञ्चित् करकमलचिन्मुद्रमचलं
निटालाक्षं सूक्ष्मं मुनिवरगणासेव्यचरणम्।
चिदानन्दाकारं मदनहरमापूर्णममलं
सदा ध्यायेदन्तः परमशिवमाचार्यवपुषम् ॥ १ ॥ (शिखरिणी)^१
कैलासशिखरे रम्ये कमनीयमणिप्रभे।
वटद्रुमतटे नित्यं निवसन्तं जगद्गुरुम् ॥ २
दक्षिणामूर्तिमीशानं दधतं मौनमुत्तमम्।
व्यालम्बितजटाकोटिघटितार्धकलाधरम् ॥ ३
फालभूतिलकीभूतरुचिराम्भोजलोचनम्।
कारुण्यरसपूरैकपूरिताक्षयुगाम्बुजम् ॥ ४
शुक्तिकाकारसङ्काशकर्णद्वन्द्वपुटोज्ज्वलम्।
मणिदर्पणदर्पघ्नकपोलफलकप्रभम् ॥ ५
नवचम्पकपुष्पाभनासादण्डविराजितम्।
दरहासलसन्मुग्धमुखोन्निद्रसरोरुहम् ॥ ६
दाडिमीबीजसन्दोहसन्देहदरदावलिम्।
बिम्बसम्भ्रमधिककारिमधुराधरमञ्जुलम् ॥ ७
ग्रीवोदारश्रियोदन्तकम्बुसौभाग्यसन्ततिम्।
श्रितकल्पलतीभूतभुजवल्लीचतुष्टयम् ॥ ८
विद्यामुद्राक्षमालैकलसत्पाणियुगाम्बुजम्।
वीणापुस्तोज्ज्वलोद्दामकरद्वन्द्वसरोरुहम् ॥ ९

आवर्तनाभिसुभगं त्रिवलीललितोदरम् ॥ १०

विशङ्कटकटिश्रोणिकरभोरुद्वयोज्ज्वलम् ।

चारुजानुयुगं फल्गु जङ्घायुगलरञ्जितम् ॥ ११

गूढगुल्फारुणनखव्रातदीधितिशोभितम् ।

दशाङ्गुलिदलोदारपदद्वन्द्वसरोरुहम् ॥ १२

दक्षिणोरुपरिन्यस्तसव्यपादाम्बुसम्भवम् ।

अपसव्यपदाम्भोजभञ्जितापस्मरं परम् ॥ १३

योगपट्टाभिरामं तं योगिवृन्दनिषेवितम् ।

पाटीरकुन्दचन्द्राभं पाण्डुराङ्गैकभासुरम् ॥ १४

चन्दनागरुकर्पूरचर्चितावयवोज्ज्वलम् ।

मन्दारचम्पकाशोकमल्लिकादामभूषितम् ॥ १५

तटिद्वलयसङ्काशमणिकुण्डलमण्डितम् ।

कटकाङ्गदकेयूरहारग्रैवेयकोज्ज्वलम् ॥ १६

प्रत्युप्तदिव्यमाणिक्यप्रस्फुरन्मेखलावृतम् ।

कलनिःस्वनमञ्जीरपदकङ्कणरञ्जितम् ॥ १७

त्रैलोक्याद्भुतसौन्दर्यपरिपाकमनोहरम् ।

कन्दर्पकोटिलावण्यगर्वनिर्वापणाकृतिम् ॥ १८

कञ्जासनमहेन्द्रादिकलिताङ्घ्रिसरोरुहम् ।

देवकिन्नरगन्धर्वसंस्तुतोदारवैभवम् ॥ १९

सकृत्प्रपन्नलोकौघसरोरुहदिवाकरम् ।

संसाराशीविषालीढमृतसञ्जीवनौषधम् ॥ २०

परमाद्वैतविज्ञानमहोदधिसुधाकरम्।

अज्ञानध्वान्तसन्तानमार्ताण्डोदारमण्डलम्॥ २१

अनन्तभवकान्तारदहनोग्रदवानलम्।

मोहानललसज्वालाजालकीलालसागरम्॥ २२

संसारसौरसन्तापसन्तप्तोदारभूरुहम्।

पञ्चाक्षरदलोल्लासिप्रणवाम्बुजषट्पदम्॥ २३

षट्त्रिंशत्तत्त्वसोपानस्वात्मप्रासादभूपतिम्।

दक्षाध्वरविभेत्तारं शिक्षितान्तकदुःस्थितिम्॥ २४

दारितान्तकदौरात्म्यं दर्शितासुरसन्ततिम्।

लीलाविजितकन्दर्पं हालाहलधरं हरम्॥ २५

पालिताखिलभक्तौघं वेलातीतगुणार्णवम्।

भृङ्गावलीकालकण्ठं मङ्गलाधारमद्भुतम्॥ २६

गङ्गाधरं वृषारूढं सङ्गीतरसशेवधिम्।

भस्मोद्धूलितसर्वाङ्गं भवरोगभिषग्वरम्॥ २७

भवानीभावनागम्यं भक्तचित्तापहारिणम्।

नासाञ्चलहिताब्जाक्षं नागाभरणभूषितम्॥ २८

वसानं चर्म वैयाघ्रं वैराग्यभरमन्थरम्।

वीणानादानुसन्धानविकसद्वदनाम्बुजम्॥ २९

विश्वातीतसुखाम्भोजविलसद्भ्रमराग्रियम्।

संसारसर्पसन्दष्टजनजाङ्गलिकोत्तमम्॥ ३०

महादेवं महात्मानं महायोगीश्वरेश्वरम्।

शाश्वतैश्वर्यसम्पूर्णं शङ्करं लोकशङ्करम्॥ ३१

कारण जगतामकमनेकाकारभासुरम्।

कालत्रयापरिच्छेद्यं कारकग्रामैवर्जितम्॥ ३२

निःसीमपरमानन्दनिजधामनि संस्थितम्।

निगमान्तैकसंसिद्धशुद्धविद्यैकगोचरम् ॥ ३३

अविद्याकार्यनिर्मुक्तमवाङ्मानसगोचरम्।

अद्वयानन्दविज्ञानघनं परमपावनम्॥ ३४

आदिमध्यान्तरहितमपोहितगुणत्रयम्।

अवेद्यं जगतां हृद्यमान्तरान्तरमव्ययम्॥ ३५

निरवद्यं निराभासं निष्क्रियं निरुपद्रवम्।

निर्विकल्पं निरातङ्कं निःसङ्गं निःसमीहितम्॥ ३६

निस्त्रैगुण्यफलं किञ्चिन्निर्वाणसुखसागरम्।

निर्द्वन्द्वानन्दसन्दोहमसन्देहमनूपमम्॥ ३७

निर्गुणं निष्कलं नित्यं निर्विकारं निरञ्जनम्।

नीरागं निरुपासङ्गं निरहङ्कारमक्षरम्॥ ३८

निष्प्रपञ्चं निरालम्बं निराकारं निराश्रयम्।

अवबोधरसैकात्म्यं ध्यायेदादिमदेशिकम्॥ ३९

फलश्रुतिः

इति श्रीदक्षिणामूर्तिध्यानं परमपावनम्।

पुत्रपौत्रायुरारोग्यमहासम्पत्प्रदायकम्॥ ४०

चतुःषष्टिकलाविद्याप्रदं पापप्रणाशनम्।

अणिमादिमहासिद्धिविधानचतुरं शुभम्॥ ४१

*इन्द्रियसमूहः

भक्तिज्ञानविरक्तीनां निदानं मुक्तिसाधनम् ॥ ४२

यः पठेच्छृणुयाद् वापि नित्यं भक्तिसमन्वितः ।

स यथोक्तफलान्यादौ लब्ध्वा मुक्तो भवेद् ध्रुवम् ॥ ४३

ब्रह्मादिदेववन्द्याय सर्वलोकाश्रयाय ते ।

दक्षिणामूर्तिरूपाय शङ्कराय नमो नमः ॥ ४४^३

शरणं तरुणेन्दुशेखरः

शरणं मे गिरिराजकन्यका ।

शरणं पुनरेव तावुभौ

शरणं नान्यदवैमि दैवतम् ॥ वियोगिनी^३

* * * * *

टिप्पणी - छन्दोविश्लेषणम्

१. श्लोकोऽयं शिखरिणी छन्दोबद्धः । अस्य लक्षणम् -

रसैः रुद्रैश्छिन्ना यमनसभलागः शिखरिणी ।

२. द्वितीयश्लोकादारभ्य त्रिचत्वारिंशत् संख्याः श्लोकाः

अनुष्टुप् छन्दसि बद्धाः । अस्य छन्दसः निर्वचनमत्र दीयते ।

पञ्चमं लघु सर्वत्र सप्तमं द्विचतुर्थयोः ।

षष्ठं गुरुं विजानीयादेतत्पद्यस्य लक्षणम् ॥

३. श्लोकोऽयं वियोगिनी छन्दोबद्धः यस्य निर्वचनमेवमस्ति ।

विषमे ससजा गुरुः समे सभरा लोऽथ गुरुर्वियोगिनी ।

नववर्णरत्नमाला (१)

ओङ्कारैकनिरूप्यं पङ्कजभवनादिभावितपदाब्जम् ।
 किङ्करकैरवशशिनं शङ्करमेकं शिवं कलये ॥ १ (आर्या)

ऐन्द्रं पदमपि मनुते नैव पदं यस्य पदरजःस्पर्शात् ।
 सान्द्रसुखोदधिमेकं चन्द्रकलोत्तंसमीशमासेवे ॥ २ (गीतिः)

नागेशकृत्तिवसनं वागीशाद्यैकवन्दिताङ्घ्रियुगम् ।
 भोगेशभूषिताङ्गं भागीकृतसर्वमङ्गलं नौमि ॥ ३ (गीतिः)

नगराजशिखरवासिनमगजामुखकुमुदकौमुदीनिकरम् ।
 गगनशिरोरुहमेकं निगमशिरस्तन्त्रविदितमवलम्बे ॥ ४ (गीतिः)

मन्दस्मितलसदाननमिन्दुकलोत्तंसमम्बिकासचिवम् ।
 कन्दर्पकोटिशतगुणमन्दरदिव्याकृतिं वन्दे ॥ ५ (आर्या)

मस्तक नम कमलाङ्घ्रिं संस्तुहि भो वाणि वरगुणोदारम् ।
 हस्तयुगार्चय शर्वं स्वस्थो निवसामि निजमहिम्न्यमुना ॥ ६ (गीतिः)

क्लिन्नेक्षणमतिकृपया सन्नुतमहिमानमागमशिरोभिः ।
 तं नौमि पार्वतीशं पन्नगवरभूषणोज्ज्वलकराब्जम् ॥ ७ (गीतिः)

शिशिरारुणकज्जदृशं शशिभूषणमेकमगसुताजानिम् ।
 पशुपाशपाटनपटुं वशिनं सर्वस्य देशिकं वन्दे ॥ ८ (गीतिः)

वटविटपिनिकटनिलयं कुटिलजटाघटितहिमकरोदारम् ।
 कुटिलसितकरटिकृतिं निटलाम्बुजमेकमालम्बे ॥ ९ (आर्या)

वामाङ्गकलितकान्तं कामान्तकमादिदैवतं दान्तम् ।
 भूमानन्दघनं तद्धाम किमप्यन्तरान्तरं भाति ॥ १० (गीतिः)

यदपाङ्गितात् प्रबोधात् यदनलमेऽखडितास्वमात्रमहम् ।
सदयं साम्बशिवं तं मदनान्तकमादिदेवतं नौमि ॥ ११ (गीतिः)

सौस्नातिकममलजलैः सुस्मितवदनेन्दुसमुदितदिगन्तम् ।
संस्तुतममरणैस्तं निस्तुलमहिमानमानतोऽस्मि शिवम् ॥ १२ (गीतिः)

नववर्णरत्नमालां स्तुतिमेतामादिदेशिकेन्द्रस्य ।
धारयतः स्याद् भुक्तिः सकलकलावाप्तिरथ परा मुक्तिः ॥ १३ (गीतिः)

* * * * *

छन्दोलक्षणम् आर्यायाः

लक्ष्मैतत् सप्तगणा गोपेता भवति नेह विषमे जः ।

षष्ठोऽयं नलघू वा प्रथमेऽर्धे नियतमार्यायाः ॥

षष्ठे द्वितीयलात्परके न्ले मुखलाच्च सयतिपदनियमः ।

चरमेऽर्धे पञ्चमके तस्मादिह भवति षष्ठो लः ॥

* * * * *

तत्रापि गीतिरिति आर्याभेदः भवति । अस्याः लक्षणं तु -

आर्याप्रथमदलोक्तं यदि कथमपि लक्षणं भवेदुभयोः ।

दलयोः कृतयतिशोभां तां गीतिं गीतवान् भुजङ्गेशः ॥

(वृत्तरत्नाकरे गीतिप्रकरणे श्लो. ८.)

शिवमानसपूजा (३)

अनुचितमपलपितं मे त्वयि ननु शम्भो तदागमः शान्त्यै ।

अर्चा कथमपि विहितामङ्गीकुरु सर्वमङ्गलोपेत ॥१॥ गीतिः

ध्यायामि कथमिव त्वां धीवर्त्मविदूरदिव्यमहिमानम् ।

आवाहनं विभोस्ते देवाग्र भवेत्प्रभो कुतः स्थानात् ॥२॥ गीतिः

कियदासनं प्रकल्प्यं कृतासनस्येह सर्वतोऽपि शिव ।

पाद्यं कुतोऽर्घ्यमपि वा ऽऽपाद्यं सर्वत्र पाणिपादस्य ॥३॥ गीतिः

आचमनं ते स्यादयि भगवन् भव सर्वतोमुखस्य कथम् ।

मधुपर्को वा कथमिह मधुवैरिणि दर्शितप्रसादस्य ॥४॥ गीतिः

स्नानेन किं विधेयं सलिलकृतेनेह नित्यशुद्धस्य ।

वस्त्रेणापि न कार्यं देवाधिपते दिगम्बरस्येह ॥५॥ गीतिः

स्फुरति हि सर्पाभरणं सर्वाङ्गो सर्वमङ्गलाकार ।

अतिवर्णाश्रमिणस्ते ऽस्त्युपवीतेनेह किंस्विदुत्कर्षः ॥६॥ गीतिः

गन्धवती हि तनुस्ते गन्धाः किं नेश पौनरुक्त्याय ।

पुष्कलफलदातारं पुष्करकुसुमेन पूजये किं त्वाम् ॥७॥ गीतिः

शमधनमूलधनं त्वं सकलेश्वर भवसि धूपितः केन ।

दीपः कथं शिखावान् दीप्येत पुरः स्वयम्प्रकाशस्य ॥८॥ गीतिः

अमृतात्मकमपि भगवन्नशनं किं नाम नित्यतृप्तस्य ।

त्वय्याग्नेडितमेतत् ताम्बूलं यदिह सुमुखरागेऽपि ॥९॥ गीतिः

उपचारीभूयादिदमुमेश यन्मे विचेष्टितमशेषम् ।

नीराजयामि तमिमं नानात्मानं सदाखिलैः करणैः ॥१०॥ गीतिः

छत्रं द्युमन् ध्युमूर्ध्नश्चामरमपि किं जितश्रमस्य तव ॥११॥गीतिः

गीतं किं पुरवैरिन् गीतागममूलदेशिकस्य पुरः ॥१२॥ गीतिः

अपरिच्छिन्नस्य भवेदखिलेश्वर कः प्रदक्षिणविधिस्ते ॥१३ गीतिः

वाचामगोचरे त्वयि वाक्प्रसरो मे कथं नु सम्भवतु ॥१४॥ गीतिः

निरवधिकरुणाय नमो निरवधिविभवाय तेजसेऽस्तु नमः ॥१५गीतिः

दृक्कूलङ्कषकरुणो दृष्टिपथे मेऽस्तु धवलिमा कोऽपि ॥१६॥ गीतिः

जगदवनकर्मठशरं जगदुद्धारं श्रयामि चित्सारम् ॥१७॥ गीतिः

कलुषविदूरेषचेतः कवलितमेतत्कृपारसैः कैश्च ॥ १८ ॥ गीतिः

वल्यवते भोगभृता वनितार्थाङ्गाय वस्तुनेऽस्तु नमः ॥१९ गीतिः

सकृदपि नाहं जाने सुरमितरं भाष्यकारमञ्जीरात् ॥ २० ॥ गीतिः

आपाण्डुविग्रहाणामाद्रुहिणं किङ्करा वयं महसाम् ॥ २१ ॥ गीतिः

मुद्रितं स्मरालये मुनितनयायुर्वेदान्यपिदपद्मे

महति मनो रमतां मे महसि दयापूरमेदुरापाङ्गो ॥२२॥ गीतिः

शर्मणि जगतां गिरिजानर्मणि सप्रेमहृदयपरिपाके ।

ब्रह्मणि विनमद्रक्षणकर्मणि तस्मिन्नुदेतु भक्तिर्मे ॥ २३ ॥ गीतिः

कस्मिन्नपि समये मे कण्ठच्छायाविधूतकालाभ्रम्।

अस्तु पुरो वस्तु किमप्यर्धाङ्गो दारमुन्मिषन्निटलम् ॥ २४ ॥ गीतिः

जटिलाय मौलिभागे जलधरनीलाय कन्धराभोगे ।

धवलाय निखिलवपुषे धाम्ने स्यान्मामको नमोवाकः ॥ २५गीतिः

अकरविराजत्सुमृगैरवृषतुरङ्गैरमौलिधृतगङ्गैः ।

अकृतमनोजवभङ्गैरलमन्यैर्जगति देवतापशदैः ॥२६॥ गीतिः

कस्मै वच्मि दशां मे कस्यद्गृध्रदयमस्ति शक्तिर्वा ।

कस्य बलं चोद्धर्तुं क्लेशात्त्वामन्तरा दयासिन्धो ॥२७॥ गीतिः

याचे ह्यनभिनवं ते चन्द्रकलोत्तंस, किञ्चिदपि वस्तु ।

मह्यं प्रदेहि भगवन् मदीयमेव स्वरूपमानन्दम् ॥२८॥ गीतिः

भगवन् बालतया वा भक्त्या वाप्यापदाकुलतया वा

मोहाविष्टतया वा मास्तु च ते मनसि यद्गुरुतं मे ॥२९॥ गीतिः

यदि विश्वाधिकता ते यदि निगमागमपुराणयाथार्थ्यम्।

यदि वा भक्तेषु दया तदिह महेशाशु पूर्णकामः स्यात् ॥३०॥गीतिः

* * * * *

टिप्पणी - गीते: छन्दसो लक्षणम् सप्तमे (७) पृष्ठे दत्तमस्ति।

मनोनियमनम् (४)

आशीविषविषविषमैर्निमिषोन्मेषैर्निषेवितैर्विषयैः ।

अलमधुना कलयेथाः मानस मिहिकामयूखचूडालम् ॥१॥ गीतिः

अहमिति मतिमतिहेये वारय काये निरन्तरापाये ।

परमशिवपदाभिधेये ब्रह्मणि सदये निधेहि तां हृदये ॥२॥ गीतिः

चलदलदलचञ्चलमिममचलवदचलं प्रतीत्य किल कायम् ।

मुह्यसि शिवपदविमुखं शिव शिव सुमचापचापलैश्चेतः ॥३॥ गीतिः

यातं दिनमिदमेवं श्वः किल भविता सुमेरुरपि हस्ते ।

इति नित्यं भावयता भवता कति चित्तमेरवो लब्धाः ॥ ४ ॥ गीतिः

कतिधा हृदनुबभूविथ तरुतृणकृमियोनिचक्रचङ्क्रमणम् ।

दिष्ट्या मानुषभावात् * पारस्पृगिवासि मात्वमिह प्रमदः ॥ ५ ॥ गीतिः

* पारं स्पृशतीति पारस्पृक्

प्राक्कृत भोगावसरे ताम्यसि चेतो मुधा कुतो हेतोः ।

न्यग्रोधबीजमुप्त्वा शोचन्निव नाग्रमस्येति ॥ ६ ॥ आर्या

इज्या तीर्थव्रज्या प्रव्रज्या वा सतां समर्चा वा ।

आस्तामयि भवतरणं लघु तव करणं मनः शिवस्मरणम् ॥७॥ गीतिः

वरयुवतिदीपिकायामप्रतिरूपं निरीक्ष्य बत रूपम् ।

मोहान्निपत्य चेतःपतङ्ग मा त्वं क्षयं याहि ॥ ८ ॥ आर्या

भवविषपृथुविषशमनो मानस भिषगेष शङ्करः सेव्यः ।

प्रथमो दैव्यो भिषगिति यं किल जननी श्रुतिः प्राह ॥ ९ ॥ आर्या

अतिसरसरसरसमानस नभसङ्गमाग्निभषकाणाम् ।

भुजिकर्मीभूतस्य प्रायो वपुषः किमित्युपस्कुरुषे ॥ १० ॥ गीतिः

पत्रफलमात्रसुलभे कामितफलदे प्रभौ स्थिते साम्बे ।

भजसे कृपणं नृपशुं दुःसेव्यं हा कथं चेतः ॥ ११ ॥ आर्या

आप्रातरादिनान्तादा च दिनान्तात् पुनश्चिदाप्रातः ।

व्यापारान्तरहायं व्याप्रियतामिन्दुचूडचरणाब्जे ॥ १२ ॥ गीतिः

दुष्पूरकुक्षिपरिपूरणपारवश्यात्

कर्पूरगौरवपुषं पुरुषं विहाय ।

अन्यं किमाश्रयसि हन्त सखे मनस्त्वं

धन्यं भजस्व सततं तरुणेन्दुचूडम् ॥ १३ ॥ वसन्ततिलका

* * * * *

नवमणिमाला (५)

विषयेषु निर्व्यपेक्षं विमलतरङ्गज्ञानसम्पदध्यक्षम्।
परमकरुणार्द्रपक्षं परमशिवाचार्यपादमद्राक्षम् ॥ १ ॥ गीतिः
निर्जितवादिमृगेन्द्रं भर्जितमदमानकामवैरीन्द्रम्।
श्रितकुवलयचन्द्रं परमशिवेन्द्रं भजामि निस्तन्द्रम् ॥ २ ॥ "
वेलातीतभवार्णवमग्नजनोद्धरणचातुरीधुर्यम्।
प्रणतहृदम्बुजसूर्यं परमशिवार्यं प्रणौमि गुरुवर्यम् ॥ ३ ॥ "
यत्करुणानीरनिधिनिर्मलविद्यामयो मणिर्लब्धः।
तं देशिकवरमन्तः परमशिवाचार्यपादमवलम्बे ॥ ४ ॥ "
यस्योपर्याधाय प्रत्यग्वाङ्मौखरीभरं स हरः।
मौनमधारयदुचितं परमशिवेन्द्रं तमानतोऽस्मि गुरुम् ॥ ५ ॥ "
व्याकुर्वति सति यस्मिन्नीशानः स्वाधिकारशैथिल्यात्।
प्रापद् वटतरुमूलं परमशिवेन्द्रं तमाभजे सततम् ॥ ६ ॥ "
प्रविततसततजनमोहप्रशमनपदवाक्प्रबोधितात्मानम्।
वरकरुणाभरजलधिं परमशिवेन्द्रं धियां निधिं वन्दे ॥ ७ ॥ "
शमितान्तरसन्तमसं विरचितविज्ञानकैरवोल्लासम्।
कलये परमशिवेन्द्रं कमपि सुखाकाशपरिलसच्चन्द्रम् ॥ ८ ॥ "
यन्निष्क्रियं निरंशं सूक्ष्ममलक्ष्यं च शुद्धपरतत्त्वम्।
तत्त्वमसीति वदन्तं परमशिवेन्द्रं भजेऽहमश्रान्तम् ॥ ९ ॥ "
नवमणिमालामेतां गुरुवरचरणारविन्दमतिरूपाम्।
धारयति यस्तु कण्ठे स जयति कैवल्यसाम्राज्ये ॥ १० ॥ "

स्वप्नोदितम् (६)

- देशिकानुग्रहोत्तुङ्गतरङ्गशिशिराशयः ।
निवसामि निजानन्दपरिपूर्णैकभूमनि ॥ १ ॥ अनुष्टुप्
- देशिकानुग्रहोत्तुङ्गमत्तमातङ्गमन्तकम् ।
आरुह्य विहराम्यात्मपदे समरसोज्ज्वले ॥ २ ॥ "
- देशिकानुग्रहोत्तुङ्गगिरिशृङ्गमुपेयुषः ।
तृणवद्भाति मे सर्वं जगदत्यल्पमायतम् ॥ ३ ॥ "
- देशिकानुग्रहोदारग्रहग्रस्तात्मवानहम् ।
न किञ्चिदपि जानामि जगदेतच्चराचरम् ॥ ४ ॥ "
- देशिकानुग्रहोदारवेत्रोदस्तमनोग्रहः ।
विजानामि जगत्सर्वमात्ममात्रतयाऽधुना ॥ ५ ॥ "
- देशिकानुग्रहोदारतरणिप्रसरोद्भवे ।
स्वानन्दैकरसं वीक्षे समुल्लसितमद्भुतम् ॥ ६ ॥ "
- देशिकानुग्रहोदारतुषारकिरणोदये ।
आश्चर्यमान्तराम्भोजमुनीन्द्रमखवन्मम ॥ ७ ॥ "
- देशिकानुग्रहोदारदावानललता भृशम् ।
दग्ध्वाऽशेषजगज्जालमलं मां शमयत्यहो ॥ ८ ॥ "
- देशिकानुग्रहोदाररवितप्तमनोमरौ ।
स्वानन्दकन्दलः कश्चिदाश्चर्यमुदभूद् भृशम् ॥ ९ ॥ "
- देशिकानुग्रहोदारसमीरे वाति सर्वतः ।
मम चित्तमहाम्भोधिश्चित्रं न स्पर्धते कुतः ॥ १० ॥ "

देशिकानुग्रहोदारदरिः सन्ततसङ्गिनः ।

मम भावे मनो लीनं निवृत्ताशेषवृत्तिकम् ॥ ११ ॥ अनुष्टुप्

देशिकानुग्रहोदारपीताम्बरधरस्य मे ।

शीततापादिभिर्दुःखं कथं सङ्घीभविष्यति ॥ १२ ॥ "

देशिकानुग्रहोदारसाम्राज्याधिपतेर्मम ।

अशेषमभवत् वश्यमतः किमवशेषतः ॥ १३ ॥ "

देशिकेन्द्रकृपाभङ्गखण्डिताशारिमण्डलः ।

अरवण्डितनिजानन्दमण्डले निवसाम्यहम् ॥ १४ ॥ "

देशिकेन्द्रकृपा खङ्गकृत्तचित्तमृगोत्तमः ।

शान्तभीतिश्चराम्यन्तरात्मकान्तारसन्ततौ ॥ १५ ॥ "

देशिकेन्द्रकृपाखङ्गविलूनेऽज्ञानपादपे ।

संसारघोरवेतालः क्व गतो वा न वेद्म्यहम् ॥ १६ ॥ "

देशिकेन्द्रकृपाचन्द्रचन्द्रिकाशीतलाकृतिः ।

संसारसौरसन्तापं नैवाहं वेदिम् किञ्चन ॥ १७ ॥ "

देशिकेन्द्रकृपाचन्द्रसमेधितचिदम्बुधौ ।

निमग्नोऽहं न पश्यामि स्वभिन्नं वस्तु किञ्चन ॥ १८ ॥ "

देशिकेन्द्रकृपाचन्द्रनिरस्तान्तस्तमस्ततिः ।

किमप्यहं न पश्यामि किमाश्चर्यमभूदिह ॥ १९ ॥ "

देशिकेन्द्रकृपाचन्द्रप्रफुल्लानन्दकैरवम् ।

आघ्रायाघ्राय तुष्यामि स्वात्मन्येव मुहुर्मुहुः ॥ २० ॥ "

देशिकेन्द्रकृपाचन्द्रद्रुतचन्द्रोपलान्तरः ।

विश्रान्तिमाप्तवानस्मि विज्ञानैकरसे पदे ॥ २१ ॥ "

कृतायांऽस्मि कृतायांऽस्मि देशिकानुग्रहादिहम् ।

अतः सर्वे जना यूयमुपाध्वं देशिकोत्तमम् ॥ २२ ॥ अनुष्टुप्

इति स्वप्नोदितां निष्ठामनुस्मरति यः पुमान् ।

सोऽसौ नित्यपरानन्दपदवीं याति पालनीम् ॥ २३ ॥ "

* * * * *

आत्मानुसन्धानम् (७)

त्रय्यन्तततिसंसिद्धशब्दविद्यैकगोचरः ।

अनाद्यन्तः परात्माऽसौ जयत्यानन्दमन्थरः ॥ १ ॥

श्रीमत्परशिवेन्द्रश्रीदेशिकानां वयं मुदा ।

अद्वैतानन्दमाध्वीकमङ्घ्रिपद्ममुपास्महे ॥ २ ॥

श्रीदेशिकोक्तवेदान्तनामसाहस्रमध्यगात् ।

काँश्चिन्नाममणीन् पद्यदामभिर्ग्रथयाम्यहम् ॥ ३ ॥

अच्युतोऽहमनन्तोऽहमतर्क्योऽहमजोऽस्म्यहम् ।

अब्रणोऽहमकामोऽहमनङ्गोऽस्म्यभयोऽस्म्यहम् ॥ ४ ॥

अशब्दोऽहमरूपोऽहमस्पर्शोऽहमव्ययः ।

अरसोऽहमगन्धोऽहमनादिरमृतोऽस्म्यहम् ॥ ५ ॥

अक्षरोऽहमलिङ्गोऽहमजरोऽस्म्यकलोऽस्म्यहम् ।

अप्राणोऽहममूर्तोऽहमचिन्त्योऽस्म्यकृतोऽस्म्यहम् ॥ ६ ॥

अन्तर्याम्यहमग्राह्योऽनिर्देश्योऽहमलक्षणः ।

अगोत्रोऽहममात्रोऽहमचक्षुष्कोऽस्म्यवागहम् ॥ ७ ॥

अदृश्योऽहमवर्णोऽहमखण्डोऽस्म्यहमद्भुतः ।

अश्रुतोऽहमदृष्टोऽहमन्वेष्टव्योऽमरोऽस्म्यहम् ॥ ८ ॥

अवायुरस्म्यनाकाशोऽतेजस्कोऽव्यभिचार्यहम् ।

अमृतोऽहमजातोऽहमतिसूक्ष्मोऽविकार्यहम् ॥ ९ ॥

अरजस्कोऽतमस्कोऽहमसत्त्वोऽस्म्यगुणोऽस्म्यहम् ।

अमायोऽनुभवात्माहमनन्योऽविषयोऽस्म्यहम् ॥ १० ॥

अद्वैतोऽहमपूर्वोऽहमबाह्योऽहमनारः ।

अश्रोत्रोऽहमदीर्घोऽहमव्यक्तोऽहमनामयः ॥ ११ ॥

अद्वयानन्दविज्ञानधनोऽस्म्यहमविक्रियः ।

अनिच्छोऽहमलेपोऽहमकर्ताऽस्म्यहमक्षयः ॥ १२ ॥

अविद्याकार्यहीनोऽहमवाङ्मनसगोचरः ।

अनल्पोऽहमशोकोऽहमविकल्पोऽस्म्यतिज्वलन् ॥ १३ ॥

आदिमध्यान्तहीनोऽहमाधारोऽस्म्यहमाततः ।

आत्मचैतन्यरूपोऽहमहमानन्दचिद्घनः ॥ १४ ॥

आनन्दामृतरूपोऽहमात्मसंस्थोऽहमान्तरः ।

आप्तकामोऽहमाकाशात्पर आत्मेश्वरोऽस्म्यहम् ॥ १५ ॥

ईशानोऽहमस्मीड्योऽहमहमुत्तमपूरुषः ।

उत्कृष्टोऽहमुपद्रष्टाऽहमुत्तरतरोऽस्म्यहम् ॥ १६ ॥

केवलोऽहं कविः कर्माध्यक्षोऽहं करणाधिपः ।

गुहाशयोऽहं गुप्तोऽहं चक्षुषश्चक्षुरस्म्यहम् ॥ १७ ॥

चिदानन्दोऽस्म्यहं चेता चिद्घनश्चिन्मयोऽस्म्यहम् ।

ज्योतिर्मयोऽस्म्यहं ज्यायान् ज्योतिषां ज्योतिरस्म्यहम् ॥ १८ ॥

तपनः साक्ष्यहं तुर्यात्तुर्योऽहं तमसःपरः ।

दिव्यो देवोऽस्मि दुर्दर्शो द्रष्टा ध्येयो ध्रुवोऽस्म्यहम् ॥ १९ ॥

नित्योऽहं निरवद्योऽहं निष्क्रियोऽस्मि निरञ्जनः ।

निर्मलो निर्विकल्पोऽहं निराख्यातोऽस्मि निश्चलः ॥ २० ॥

निर्विकारो नित्यपूतो निर्गुणो निःस्पृहोऽस्म्यहम् ।

निरिन्द्रियो नियन्ताऽहं निरपेक्षोऽस्मि निष्कलः ॥ २१ ॥

पुरुषः परमात्माऽहं पुराणः परमोऽस्म्यहम् ।

परावरोऽस्म्यहं प्रज्ञा प्रपञ्चोपशमोऽस्म्यहम् ॥ २२

परामृतोऽस्म्यहं पूर्णः प्रभुरस्मि पुरातनः ।

पूर्णानन्दैकबोधोऽहं प्रत्यगेकरसोऽस्म्यहम् ॥ २३

प्रज्ञात्माऽहं प्रशान्तोऽहं प्रकाशः परमेश्वरः ।

बहुधा चिन्त्यमानोऽहमहं ब्रह्मादिवन्दितः ॥ २४

बुद्धोऽहं भूतपालोऽहं भारूपो भगवानहम् ।

महादेवो महानस्मि महाज्ञेयो महेश्वरः ॥ २५

ऐश्वर्यस्य समग्रस्य धर्मस्य यशसः श्रियः ।

ज्ञानवैराग्ययोश्चैव षण्णां भग इतीङ्गना ॥ २५.अ ॥

उत्पत्तिं विलयं चैव भूतानामागतिं गतिम् ।

वेत्ति विद्यामविद्यां च भगवानिति स स्मृतः ॥ २५.आ ॥

विमुक्तोऽहं विभुरहं वरेण्यो व्यापकोऽस्म्यहम् ।

वैश्वानरो वासुदेवो विश्वतश्चक्षुरस्म्यहम् ॥ २६ ॥

विश्वाधिकोऽहं विशदो

विष्णुर्विश्वकृदस्म्यहम् ।

शुद्धोऽस्मि शुक्रः शान्तोऽहं

शाश्वतोऽस्मि शिवोऽस्म्यहम् ॥ २७ ॥

सर्वरूपान्तरात्माऽहं महानस्मि सनातनः ।

सर्वेश्वरोऽहं सर्वज्ञः सूक्ष्मः सर्वगतोऽस्म्यहम् ॥ २८ ॥

अहं सकृद्विभातोऽहं स्वे महिम्नि प्रतिष्ठितः ।

सर्वान्तरः स्वयंज्योतिः सर्वाधिपतिरस्म्यहम् ॥ २९ ॥

सर्वभूताधिवासोऽहं सर्वव्यापी स्वराडहम् ।

समस्तसाक्षिसर्वात्मा सर्वभूतगुहाशयः ॥ ३० ॥

सर्वेन्द्रियगुणाभावः सर्वेन्द्रियविवर्जितः ।

स्थानत्रयव्यतीतोऽहं सर्वानुग्राहकोऽस्म्यहम् ॥ ३१ ॥

सच्चिदानन्दपूर्णात्मा सर्वप्रेमास्पदोऽस्म्यहम् ।

सच्चिदानन्दमात्रोऽहं स्वप्रकाशोऽस्मि सद्गहनः ॥ ३२ ॥

सत्यस्वरूपः सन्मात्रः सिद्धः सर्वात्मकोऽस्म्यहम् ।

सर्वाधिष्ठानसन्मात्रस्वात्माबन्धहरोऽस्म्यहम् ॥ ३३ ॥

सर्वग्रासोऽस्म्यहं सर्वद्रष्टा सर्वानुभूरहम् ।

स्वतन्त्रोऽस्मि सुविसृष्टः सुविभातोऽस्म्यहं हरः ॥ ३४ ॥

अहं हरो हृदिस्थोऽहं हेतुदृष्टान्तवर्जितः ।

क्षेत्रज्ञः परमात्माहं श्रीमदेशिकसूक्तितः ॥ ३५ ॥

इत्थमात्मानुसन्धानपरो यः पुरुषो भवेत् ।

सोऽविद्याक्लेशनिर्मुक्तो ब्रह्मैव भवति स्वयम् ॥ ३६ ॥

* * * * *

छन्दो निरूपणम् - प्रकरणेऽस्मिन् सर्वे श्लोकाः अनुष्टुप् छन्दसि
निबद्धाः ।

स्वानुभूतिप्रकाशिका(८)

गौरीपतिपदभजनक्रकचविलूनैकविषयविलासपाशो ऽहम् ।
 देशिकवरकरुणोदितपरजीवात्म्यैक्यतत्त्वबोधो ऽहम् ॥ १ ॥
 प्रशमितनिजमायोऽहं प्रगतिकजगदीशजीवभेदोऽहम् ।
 प्रत्यगभिन्नपरोऽहं प्रविततसुखपूर्णसंविदेवाहम् ॥ २ ॥
 समुदस्ताश्रमिकोऽहं विध्वस्ताशेषविधिनिषेधोऽहम् ।
 अस्तमिताहन्तोऽहं निस्तुलदृगूपवस्तुमात्रोऽहम् ॥ ३ ॥
 साक्ष्यहमनपेक्षोऽहं पक्षविवक्षाभेदविधुरोऽहम् ।
 सूक्ष्मोऽहमक्षरोऽहं मोक्षानन्दैकसिन्धुरेवाहम् ॥ ४ ॥
 कूटस्थ चेतनोऽहं कुक्षिस्थानेकलोककलनोऽहम् ।
 एकोऽहमविकलोऽहं केवलसन्मात्रसारभूतोऽहम् ॥ ५ ॥
 वेद्योऽहमागमान्तैराद्योऽहं सकलभुवनहृद्योऽहम् ।
 विभुरहमनवद्योऽहं शुभतरभावोऽहमप्रभेद्योऽहम् ॥ ६ ॥
 शुद्धोऽहमद्वयोऽहं बुद्धो मुक्तोऽहमद्भुतात्माऽहम् ।
 शोधितपरतत्त्वोऽहं बोधानन्दैकमूर्तिरेवाहम् ॥ ७ ॥
 शान्तोऽहमान्तरोऽहं सन्ततभासोऽहमन्तकरोऽहम् ।
 शमितान्तत्रितयोऽहं शाश्वतविज्ञानसमरसात्माऽहम् ॥ ८ ॥
 अजरोऽहमव्ययोऽहं निजमहमनिशं स्थितोऽहमचलोऽहम् ।
 अवबोधैकरसोऽहं कविवरसंसेव्यकेवलात्माऽहम् ॥ ९ ॥
 निस्त्रैगुण्यपदोऽहं निष्क्रियधामाहमप्रतर्क्योऽहम् ।
 निरयनोऽहमजोऽहं निर्मलनिर्वाणमुक्तिरेवाहम् ॥ १० ॥
 निरवधिनिजबोधोऽहं निरुपमनिस्सीमसत्त्वमात्रोऽहम् ।
 परमानन्दघनोऽहं परशिव एवाहमनिशमभयोऽहम् ॥ ११ ॥
 प्रकरणेऽस्मिन् सर्वे श्लोकाः गीतिच्छन्दोबद्धाः यत्र चतुर्षु
 पादेषु १२, १८, १२, १८ इति मात्राविभागोऽस्ति ।

* * * * *

अद्वैततारावलिः (९)

अखिलपरमहंसदेशिकमागमगूढार्थदर्शकं प्राज्यम् ।

नन्दहर्षसागरमहमनिशं नौमि शङ्कराचार्यम् ॥ १ ॥

शरणं न भवति जननी न पिता न च सोदरा न चान्ये ।

परमं शरणमिदं मे चरणं मम शिरसि देशिकन्यस्तम् ॥ २ ॥

स्वात्मावबोधहीनाः कुणपशरीराभिमानपरितुष्टाः ।

वारिजबुद्बुदरक्षां मुग्धाः कुर्वन्ति मोहबन्धेन ॥ ३ ॥

तदिदं तादृशमेतावत्तावदिति च यन्न भवेत् ।

ब्रह्म तदित्यवधेयं नोचेद् विषयो भवेत् परोक्षं च ॥ ४ ॥

सति कोशशक्त्युपाधौ सम्भवतस्तस्य जी(वि?)तेश्वरते ।

नोचेत्तयोरभावाद् विगतविशेषं विभाति निजरूपम् ॥ ५ ॥

जलमिव मृगतृष्णायां शुक्तौ रजतं यथाहिरिव रज्जौ ।

सत्यमिव सकलमेतत् कल्पितमाभाति मया परानन्दे ॥ ६ ॥

इदमिदमिति प्रतीतौ वस्तुनि सर्वत्र बाध्यमानेऽपि ।

अनिदमबाध्यं तत्त्वं सत्यादेतस्य न च परोक्षत्वम् ॥ ७ ॥

ज्ञानं कर्मणि न स्याद् ज्ञाने कर्मेदमपि तथा न स्यात् ।

कथमयमनयोरुभयोस्तपनतमोवत्समुच्चयो घटते ॥ ८ ॥

तस्मान्मोहनिवृत्तौ ज्ञानं न सहायमन्यदर्थयते ।

यद्वद् घनतरतिमिरप्रकरपरिध्वंसने सहस्रांशुः ॥ ९ ॥

अखिलागमान्तलक्ष्यं हानोपादानहीनचिन्मात्रम् ।

अनुभूतिमात्रगम्यं ब्रह्मैवाहं तदस्मि परिपूर्णम् ॥ १० ॥

चिन्मात्रमलमक्षयमद्वयमानन्दमनुभवारूढम् ।
ब्रह्मैवास्मि तदन्यं न किमप्यस्तीति निश्चयो विदुषाम् ॥ ११ ॥

कर्मभिरेव न बोधः प्रभवति गुरुणा विना दयानिधिना ।
आचार्यवान् हि पुरुषो वेदेत्यर्थस्य वेदसिद्धत्वात् ॥ १२ ॥

ऐक्यपरैः श्रुतिवाक्यैरात्मा शश्वत् प्रबोध्यमानोऽपि ।
देशिकदयाविहीनैरपरोक्षयितुं न शक्यते पुरुषैः ॥ १३ ॥

मयि सुखबोधपयोधौ महितब्रह्माण्डबुद्बुदसहस्रम् ।
मायामयेन मरुता भूत्वा भूत्वा पुनस्तिरोधत्ते ॥ १४ ॥

दन्तिनि दारुविकारे दारु तिरोभवति सोऽपि तत्रैव ।
जगति तथा परमात्मा परमात्मन्यपि जगत्तिरोधत्ते ॥ १५ ॥

तस्मिन् ब्रह्मणि विदिते विश्वमशेषं भवेदिदं विदितम् ।
कारणमृदि विदितायां घटकरकाद्या यथावगम्यन्ते ॥ १६ ॥

एष विशेषो विदुषां पश्यन्तोऽपि प्रपञ्चसंसारम् ।
पृथगात्मनो न किञ्चित् पश्येरन् निखिलनिगमनिर्णीतात् ॥ १७ ॥

जगदाकारतयाऽपि प्रथते गुरुशिष्यविग्रहतयाऽपि ।
ब्रह्माकारतयाऽपि प्रतिभातीदं परात्परं सर्वम् ॥ १८ ॥

किं चिन्त्यं किमचिन्त्यं किं कथनीयं किमप्यकथनीयम् ।
किं कृत्यं किमकृत्यं निखिलमिदं जानतां विदुषाम् ॥ १९ ॥

कवलितचञ्चलचेतो गुरुतरमण्डूकजालपरितोषा ।
शेते हृदयगुहायां चिरतरमेकैव चिन्मया भुजगी ॥ २० ॥

सति तमसि मोहरूपे विश्वमवश्यं तदेतदित्यमलम् ।
उदयति बोधादित्ये किमपि न पश्यामि किं न्विदं चित्रम् ॥ २१ ॥

लक्षणभूतास्तु पुनः स्वभावतः संस्थिताः स्थितप्राज्ञे ॥ २२ ॥

जीवन्मुक्तिरितीयं वदन्त्यवस्थां स्थिरात्मसम्बोधाम् ।

छेदितभेदप्रतिभामबाधितात्मावबोधसामर्थ्यात् ॥ २३ ॥

अजरोऽहमक्षरोऽहं प्राज्ञोऽहं प्रत्यगात्मबोधोऽहम् ।

परमानन्दमयोऽहं परजीवोऽहं सदाऽस्मि परिपूर्णः । २४ ॥

बहुभिः किमेभिरुक्तैरहमेवेदं चराचरं सर्वम् ।

शीकरफेनतरङ्गाः सिन्धोरपराणि न खलु वस्तूनि ॥ २५ ॥

विदितं वेदरहस्यं विदितो देहादिरयमनात्मेति ।

विदितः पर इति चात्मा किमतः परमस्ति जन्मसाफल्यम् ॥ २६ ॥

गुरुकरुणयैव नानाप्राक्तनभाग्यानुकूलमारुतया ।

दुःसहदुःखतरङ्गोत्तुङ्गः संसारसागरस्तीर्णः ॥ २७ ॥

प्रकरणेऽस्मिन् सर्वा गाथाः गीतिच्छन्दोबद्धाः ।

आत्मविद्याविलासः (१०)

चिन्मुद्रितकरकमलं चिन्तितभक्तेष्टदं विमलम्।

गुरुवरमाद्यं कञ्चन निरवधिकानन्दनिर्भरं वन्दे ॥ १ ॥ उद्गीतिः

वटतरुनिकटनिवासं पटुतरविज्ञानमुद्रितकराब्जम्।

कञ्चन देशिकमाद्यं कैवल्यानन्दकन्दलं वन्दे ॥ २ ॥ गीतिः

निरवधिसंसृतिनीरधिनिपतितजनतारणस्फुरन्नौकाम्

परमतभेदनघुटिकां परमशिवेन्द्रार्यपादुकां नौमि ॥ ३ ॥ गीतिः

देशिकपरमशिवेन्द्रादेशवशोद्बुद्धदिव्यमहिमाऽहम्।

स्वात्मनि विश्रान्तिकृते सरसं प्रस्तौमि किञ्चिदिदम् ॥ ४ ॥ आर्याः

निरुपमनित्यनिरीहो निष्कलनिर्मायनिर्गुणाकारः।

विगलितसर्वविकल्पः शुद्धो बुद्धश्च कोऽस्ति परमात्मा ॥ ५ ॥ गीतिः

स्वाविद्यैकनिबद्धः कुर्वन् कर्माणि मुह्यमानः सन्।

दैवाद् विधूतबन्धः स्वात्मज्ञानान्मुनिर्भवति ॥ ६ ॥ आर्या

मायावशेन सुप्तो मध्ये पश्यन् सहस्रशः स्वप्नान्।

देशिकवचःप्रबुद्धो दिव्यत्वानन्दवारिधौ क्वापि ॥ ७ ॥ गीतिः

प्राकृतभावमपास्य स्वीकृतनिजरूपसच्चिदानन्दः।

गुरुपरकरुणापाङ्गाद् गौरवमासाद्य माद्यति प्राज्ञः ॥ ८ ॥ गीतिः

श्रीगुरुकृपया सच्चित्सुखनिजरूपे निमग्नधीर्मौनी।

विहरति कश्चिद् विबुधः शान्ताहन्तो नितान्तमुदितान्तः ॥ ९ ॥ गीतिः

गुरुवरकरुणालहरीव्यतिकरभरशीतलस्वान्तः।

रमते यतिवर एको निरुपमसुखसीमनि स्वैरम् ॥ १० ॥ उपगीतिः

विहरन् मस्करिवर्यो निरवधिकानन्दनीरधावास्ते ॥ ११ ॥ गीतिः
जनिविपरीतक्रमतो बुद्ध्या प्रविलाप्य पञ्चभूतानि ।
परिशिष्टमात्मतत्त्वं पश्यन्नास्ते मुनिः शान्तः ॥ १२ ॥ आर्या
जगदखिलमिदमसारं मायिकमेवेति मनसि मन्वानः ।
पर्यटति पाटिताशः प्रगलितमदमानमत्सरः कोऽपि ॥ १३ ॥ गीतिः
नात्मनि किञ्चिन्माया तत्कार्यं नास्ति वस्तुतो विमले ।
इति निश्चयवानन्तर्हृष्यत्यानन्दनिर्भरो योगी ॥ १४ ॥ गीतिः
त्वमहमभिमानहीनो मोदितनानाजनाचारः ।
विहरति बालवदेको विमलसुखाम्भोनिधौ मग्नः ॥ १५ ॥ उपगीतिः
अवधूतकर्मजालो जडबधिरान्धोपमः कोऽपि ।
आत्मारामो यतिराडटवीकोणेष्वटन्नास्ते ॥ १६ ॥ उपगीतिः
शान्त्या दृढोपगूढः शान्तसमस्तान्यवेदनोदारः ।
रमते रसज्ञ एको रम्ये स्वानन्दपर्यङ्के ॥ १६.अ ॥ आर्या
उन्मूलितविषयारिः स्वीकृतवैराग्यकोशसर्वस्वः ।
स्वात्मानन्दमहिम्नि स्वाराज्येऽस्मिन् विराजते यतिराट् ॥ १७ ॥ गीतिः
सवितर्यपि शीतरुचौ चन्द्रे तीक्ष्णेऽप्यधो वहत्यग्नौ ।
मायिकमिदमिति जानन् जीवन्मुक्तो न विस्मयी भवति ॥ १८ ॥ गीतिः
अज्ञानवैरिविजया (यः?) प्रज्ञामातङ्गमस्तकारुढः ।
विहरति संयमिराजः समरससुखधाम्नि सर्वतोरम्ये ॥ १९ ॥ गीतिः
शान्ताहङ्कृतिदोषः सुसमाहितमानसः कोऽपि ।
पूर्णेन्दुशिशिरभावो राजत्यानन्दसत्यचिद्रसिकः ॥ २० ॥ उद्गीतिः

क्वापि ध्यायति कुहचिद्गायति कुत्रापि नृत्यति स्वैरम् ॥ २१ ॥ गीतिः

अगृहीताघकलङ्कः प्रशमितसङ्कल्पविभ्रमः प्राज्ञः ।

न्यक्कृतकार्यकलापस्तिष्ठत्यापूर्णसीमनि क्वापि ॥ २२ ॥ गीतिः

चपलं मनःकुरङ्गं चारु गृहीत्वा विमर्शवागुरया

निगमारण्यविहारश्रान्तः शेते स्वधाम्नि कोऽप्येकः ॥ २३ ॥ गीतिः

दारुणचित्तव्याघ्रं धीरमनःखड्गधारया हत्वा ।

अभयारण्ये कोऽपि स्वैरविहारी जयत्येकः ॥ २४ ॥ आर्या

सज्जनहृदयसरोजोन्मीलनकरधीकरप्रसरः ।

एको यतिवरपूषा निर्दोषश्चरति चिद्गगने ॥ २५ ॥ उपगीतिः

कुवलयवितानकारणमज्ञानध्वान्तकौमुदीप्रज्ञः ।

शुद्धो मुनीन्द्रचन्द्रः सुरसेव्ये लसति विष्णुपदे ॥ २६ ॥ आर्या

स्वानन्दामृतसेकैरान्तरसन्तापततिं शमयन् ।

चित्रमचञ्चलवृत्तिः चिद्व्योमनि भाति योगिवर्यधनः ॥ २७ ॥ उद्गीतिः

सुमनः सौरभमञ्जुलसञ्चारनिवारिताखिलश्रान्तिः ।

संयमिचारुसमीरो विहरत्यानन्दसंविदारामे ॥ २८ ॥ गीतिः

निःश्रेयससरसफले निर्मलविज्ञानपल्लवमनोज्ञे ।

वीतभये विपिनतले यतिकण्ठीरवो विभाति कोऽप्येकः ॥ २९ ॥ गीतिः

निष्पारभुवनमरुतलमुत्सार्यानन्दसारसम्पूर्णे ।

वरसरसि चिन्मयेऽस्मिन् परहंसः कोऽपि दीव्यति स्वैरम् ॥ ३० ॥ गीतिः

निखिलागमपल्लविते निगमशिरस्तन्त्रशीतलोद्याने ।

मधुरतरमञ्जुवाचः कूजन्नास्ते यतीन्द्रकलकण्ठः ॥ ३१ ॥ गीतिः

विबुधोत्तमसिंहवरो विहरत्यानन्दविततकान्तारे ॥ ३२ ॥ गीतिः
अज्ञानमृगवरोज्झित विज्ञानोत्तुङ्गशृङ्गशिखरितले ।
मतिसलिलशीतलाङ्गो यतिमदकलभो विराजते विहरन् ॥ ३३ गीतिः
नासाञ्चलनिहिताक्षो नामादिभ्यो निवर्तितस्वान्तः ।
तटिनीतटेषु तत्त्वं ध्यायन्नास्ते यतिः कोऽपि ॥ ३४ ॥ आर्या
आशावसनो मौनी नैराश्यालङ्कृतिः शान्तः ।
करतलभिक्षापात्रस्तरुतलनिलयो मुनिर्जयति ॥ ३५ ॥ उपगीतिः
भूतलमृदुतरशय्यः शीतलवातैकचामरः शान्तः ।
राकाहिमकरदीपो राजति यतिराजशेखरः कोऽपि ॥ ३६ ॥ गीतिः
विजननदीकुञ्जगृहे मञ्जुलपुलिनैकमञ्जुतरतत्त्वे ।
शेते कोऽपि यतीन्द्रः समरससुखबोधवस्तुनिस्तन्द्रः ॥ ३७ ॥ गीतिः
विपुलशिलातलफलके विमलसरिद्वारिपरिवृतोदारे ।
मन्दं मलयजपवने वाति प्रस्वपिति कोऽपि यतिराजः ॥ ३८ ॥ गीतिः
अन्तरमेकं किञ्चित् सन्ततमनुसन्दधन् महामौनी ।
करपुटभिक्षामश्नन्नटति हि मिथ्या जडाकृतिः कोऽपि ॥ ३९ ॥ गीतिः
प्रविलाप्य जगदशेषं परिशिष्टाखण्डवस्तुवरतन्त्रः ।
प्राश्नाति कवलमास्ये प्राप्तं प्रारब्धकर्मणा कोऽपि ॥ ४० ॥ गीतिः
विन्दति किमपि स योगी वन्दति नैवापरं किमप्यन्तः ।
चन्दनशीतलहृदयः कन्दलितानन्दमन्थरः स्वान्ते ॥ ४१ ॥ गीतिः
सन्त्यज्य शास्त्रजालं संव्यवहारं च सर्वतस्त्यक्त्वा ।
आश्रित्य पूर्वपदवीमास्ते निष्कम्पदीपवद्योगी ॥ ४२ ॥ गीतिः

विहरति रहसि वनान्ते विजरामरभूमिविश्रान्तः ॥ ४३ ॥ आर्या

पश्यति किमपि न रूपं न वदति न शृणोति किञ्चिदपि वचनम्।
तिष्ठति निरुपमभूमनि निष्ठामवलम्ब्य काष्ठवद्योगी ॥ ४४ ॥ गीतिः

जात्यभिमानविहीनो वस्तुषु सर्वत्र पूर्णतां पश्यन्।
गूढं चरति यतीन्द्रो मूढवदखिलागमार्थतत्त्वज्ञः ॥ ४५ ॥ गीतिः

अवधाय बाहुमूलं परिधायाकाशमवनिमास्तीर्य।
प्रस्वपिति विरतिवनितां परिरभ्यानन्दपरवशः कोऽपि ॥ ४६ ॥ गीतिः

गतभेदवासनाभिः स्वप्रज्ञोदारवारनारीभिः।
रमते सह यतिराजः त्रय्यन्तान्तः पुरे कोऽपि ॥ ४७ ॥ आर्या

वैराग्यविपुलमार्गं विज्ञानोद्दामदीपिकोदीप्रम्।
आरुह्य तत्त्वहर्म्यं मुक्त्या सह मोदते मुनिराट् ॥ ४८ ॥ आर्या

विजनतलोत्पलमालं वनितावैतृष्ण्यकल्पवल्ली(ल्ली)च।
अवमानामृतधुटिकामात्मज्ञः कोऽपि गृह्णाति ॥ ४९ ॥ आर्या

न निषेधति दोषधिया गुणबुद्ध्या वा न किञ्चिदादत्ते।
आविद्यकमखिलमिति ज्ञात्वोदास्ते मुनिः कोऽपि ॥ ५० ॥ गीतिः

भूतं किमपि न मनुते भावि च किञ्चिन्न चिन्तयत्यन्तः।
पश्यति न पुरोवर्त्यपि वस्तु समस्तार्थसमरसः कोऽपि ॥ ५१ ॥ गीतिः

निगृहीताखिलकरणो निर्मृष्टाशेषविषयेहः।
तृप्तिमनुत्तमसीमां प्राप्तः पर्यटति कोऽपि यतिवर्त्यः ॥ ५२ ॥ उद्गीतिः

सन्त्यजति नोपपन्नं नासम्पन्नं च वाञ्छति क्वापि।
स्वस्थः शेते यतिराडान्तरमानन्दमनुभवन्नेकः ॥ ५३ ॥ गीतिः

आस्ते भिक्षुक एको विहरन्निर्मुक्तबन्धनः स्वैरम् ॥ ५४ ॥ गीतिः

वस्तुन्यस्तमिताखिलविश्वविहारे विलीनमनाः ।

राजति परानपेक्षो राजाखिलवीतरागाणाम् ॥ ५५ ॥ उपगीतिः

आचार्यापाङ्गदृशा समवाप्तापारसंविदाकारः ।

प्रशमितसकलविभेदः परहंसः कश्चिदाभाति ॥ ५६ ॥ आर्या

वर्णाश्रमव्यवस्थामुत्तीर्य विधूय विध्यालीन् ।

परिशिष्यते यतीन्द्रः परिपूर्णानन्दबोधमात्रेण ॥ ५७ ॥ उद्गीतिः

क्षयमपनीय समस्तं कर्म प्रारब्धमुपभुज्य ।

प्रविगलितदेहबन्धः प्राज्ञो ब्रह्मैव केवलं भवति ॥ ५८ ॥ उद्गीतिः

स्तिमितमनन्तमनाख्यं ततमतुलानन्दबोधघनम् ।

अविकल्पमाद्यमेकं सन्मात्रं विद्यते किमपि ॥ ५९ ॥ उपगीतिः

अक्षरमजरमजातं सूक्ष्मतरापूर्वशुद्धविज्ञानम् ।

प्रगलितसर्वक्लेशं परतत्त्वं वर्तते किमपि ॥ ६० ॥ आर्या

सुखतरममरमुदारं सारं संसारवारिधेस्तीरम् ।

समरसमभयमपारं सत् किञ्चन दीप्यते तत्त्वम् ॥ ६१ ॥ आर्या

अरसमगन्धमरूपं विरजस्कमसत्त्वमतमस्कम् ।

निरुपमनिर्भयतत्त्वं तत् किमपि द्योतते नित्यम् ॥ ६२ ॥ उपगीतिः

इति गुरुकरुणापाङ्गादार्याभिर्द्वयधिकषष्टिसङ्ख्याभिः

निरवद्याभिरवोचं निगमशिरस्तन्त्रसारभूतार्थम् ॥ ६३ ॥ गीतिः

गदितमिममात्मविद्याविलासमनुवासरं स्मरन् विबुधः ।

परिणतपरात्मविद्यां प्रपद्यते सपदि परमार्थम् ॥ ६४ ॥ आर्या

रचितेयमात्मविद्याविलासनामाकृतिः पूर्णा ॥ ६५ ॥ आर्या

* * * * *

प्रकरणेऽस्मिन् आर्या, गीतिः, उपगीतिः उद्गीतिरिति चत्वार
आर्याभेदाः प्रयुक्ताः । आर्यायाः गीतेश्च लक्षणं निर्दिष्टपूर्वमेव । अत्र
उपगीत्युद्गीत्योर्लक्षणे उद्घुङ्किते भवतः ।

उपगीतिः - आर्याद्वितीयकेऽर्धे यद्गदितं तत्स्यात् ।

यद्युभयोरपि दलयोरुपगीतिं तां मुनिब्रूते ॥

उद्गीतिः - आर्याशकलद्वितयं व्यत्ययरचितं भवेद्यस्याः ।

सोद्गीतिः किल गदिता तद्वद्यंत्यंशभेदसंयुक्ता ॥

उपगीतिः - १२, १५, १२, १५, मात्राः

उद्गीतिः - १२, १५, १२, १८, मात्राः भवन्ति ।

* * * * *

यत्पादपद्ममकरन्दजुषां नराणां
 संसारघोरभुजगान्न भवेत् स्म भीतिः ।
 सच्चिद्घनं सकलसौख्यलवाम्बुराशिं
 श्रीदक्षिणाभिमुखमूर्तिमजं भजेऽहम् ॥ १ ॥

एतावदेव खलु पुम्भिरवासुमहं
 यच्चेतसो निलयनं निजतत्त्वबोधे ।
 आक्रोशनं श्रुतिशिरांसि यदर्थमेव
 कुर्वन्ति येन हि भवेत् पुरुषः सुखाब्धिः ॥ २ ॥

मातेव पुत्रमनुबोधयति श्रुतिर्हि
 लोकं समस्तमपि योजयितुं सुखेन ।
 तस्माच्छ्रुतेरभिहितार्थमतन्द्रितेन
 चित्तेन साधयितुमत्र जना यतध्वम् ॥ ३ ॥

आदाविदं सकलमेव जगत् सदासीत्
 कुम्भादिवत् तदनुशक्तियुतात् परस्मात् ।
 आकाशवायुदहनान्बुभुवो बभूवु -
 र्वातप्रसक्तसलिलादिव वीचिपूरः ॥ ४ ॥

सूक्ष्माख्यभूतगतसत्त्वरजस्तमोभि-
 र्लिङ्गं शरीरमुदभूदत ईश्वरेच्छा ।
 पञ्चीचकार वियदादिकभूतसूक्ष्मा-
 द्यण्डं ह्यभूदत इदं सह जीवभोग्यैः ॥ ५ ॥

सृष्ट्वा जगत्सकलमेवमशेषकर्ता
 तत्प्राविशत् पुनरुपागतजीवभावः ।

भ्रान्त्या भवत्यनिशमस्तविवेकवेशः ॥ ६ ॥

इत्थं प्रमादवशतः परिमुह्यमानो

देहात्मबुद्धिपरिकल्पितकर्मबन्धः ।

स्वर्गादिभोगगमनागमनातिभिन्नो

लूतावदेष भवमभ्यगमच्चिदात्मा ॥ ७ ॥

मायायुतस्त्वगमदीश्वरतां चिदात्मा

चाविद्यया युगपदुद्धृतजीवभावः ।

माया भवेद्विमलसत्त्वगुणप्रधाना

प्रोक्तामलाऽपि हितसत्त्वगुणात्मविद्या ॥ ८ ॥

एकोऽप्यनेक इव भाति शरीरभेदा-

दात्मा घटादिगतभेदवशाद् वियद्वत् ।

देहेन्द्रियादिषु चलत्सु निजप्रकाशात्

पूर्णोऽपि निश्चलतरोऽपि विकारवद्वत् ॥ ९ ॥

एवं भावार्णवनिमज्जनदुःखितेषु

लोकेषु पूर्वजनिसञ्चितपुण्यपुञ्जैः ।

कश्चिद् विशुद्धमतिरेत्य गुरुं कृपाब्धिं

प्राह प्रणम्य भवसागरलङ्घनेच्छुः ॥ १० ॥

संसारघोरजलधौ भगवन्नपारे

तापत्रयौघदहने सहजादिनक्रे ।

मोहाम्भसि प्रबलदुद्भवमृत्युभङ्गे ।

वीक्ष्यान्तरस्मि पतितं जगदद्य भीतः ॥ ११ ॥

मातुः स्थितस्य जठरे वचसां च दूरं

दुःखं पुनर्जननकालभवं दुरूह्यम् ।

मालोच्य भीतिरधुना महती ममोत्था ॥ १२ ॥

तारुण्यमेत्य कुलयौवनरूपसम्पद्-

विद्यात्मगर्वपिहितात्महिताभिलाषः ।

विण्मूत्रमांसरुधिरास्थिमये शरीरे

नार्या रुचिं समुपयाति जनो विचित्रम् ॥ १३ ॥

सर्वापदां निलयमेत्य वयोऽधिकत्वं

जन्तुः सुखं न लभते ह्यपि किञ्चिदत्र ।

पुंसामिहास्ति न भयं खलु मृत्युतोऽन्य-

दिधक्कृत्य संसृतिमिमामभवं विरक्तः ॥ १४ ॥

स्वामिन् कथं मम भवार्णवलङ्घनं स्या-

दायासलेशरहितं वद तत्र हेतुम् ।

श्रुत्वा तु शिष्यवचनं रमणीयमित्थं

प्रत्युत्तरं गुरुरदात् कृतमन्दहासः ॥ १५ ॥

देहेन्द्रियानुहृदयादिकचैत्यवर्गान्

प्रत्यक्चितेर्विभजनं भववारिराशेः ।

सन्तारणे प्लव इति श्रुतिडिण्डिमोऽयं

तस्माद् विचारय जडाजडयोः स्वरूपम् ॥ १६ ॥

प्रत्यक्चितिर्विपुरिदं न भवेज्जडत्वात्

कुड्यादिवज्जडतयाऽप्यसवो न चित् स्युः ।

नापीन्द्रियाणि करणं कुत एव चित् स्यात्

कुद्दालिकादिवदिति प्रविचारय त्वम् ॥ १७ ॥

दृश्यत्वतो न मनसश्च भवेच्चितित्वं

नाहङ्कृतिश्च परिणामवती चितिः स्यात् ।

चित्तं च दृश्यमचिदित्यनुचिन्तय त्वम् ॥ १८ ॥

बुद्ध्या समस्तमपि दृश्यमचित्स्वरूपं
प्रत्यक्चितिं च निजरूपतया विदित्वा ।
देहेन्द्रियाद्यखिलसाक्ष्यहमित्यजस्रं
संचिन्तय व्यपगंताखिलसंशयः सन् ॥ १९ ॥

देहादिकं जगदसज्जडदुःखरूपं
मय्यद्वितीयनिजबोधसदादिरूपे ।
सन्दृश्यते भ्रमवशाद् गगने निरंशे
गन्धर्वपत्तनमिवेत्यनुभावय त्वम् ॥ २० ॥

या चित्प्रभा त्वमिति मेयविभावयित्री
यत्सङ्क्रमद् घटपटाद्यवभासिका धीः ।
आब्रह्मकीटमहमित्यवभासमाना
या सैव संविदिति चिन्तय सन्ततं त्वम् ॥ २१ ॥

जाग्रन्मुखत्रिविधधामसु साक्षिणी या
जाग्रन्मुखत्रिविधधामविलक्षणा या ।
स्वप्नाद्यनुस्मृतिबलात् सततैकरूपा
सैवाहमस्मि चितिरित्युपधारय त्वम् ॥ २२ ॥

नोदेति नास्तमुपयाति न वृद्धिमेति
नैवोपयाति परिणाममपक्षयं वा ।
स्वाद्यन्तसर्वजननादिविकारसाक्षि-
ण्येषा हि संविदिति चिन्तय सन्ततं त्वम् ॥ २३ ॥

मच्छेषतां समवलम्ब्य सुतादिसर्वं
येन प्रियं भवति तेन सुखान्वरूपः ।

आदौ त्वमेव सदभूरविशेषरूप-
स्त्वत्तोदितं जगदिदं सविशेषजातम् ।
त्वय्येव तिष्ठति तथा त्वयि चावसाने
संलीयते जलनिधाविव बुद्बुदालिः ॥ २५ ॥

व्यापित्वहेतुबलतो न दिशास्ति मेऽन्तो
नित्यत्वहेतुबलतो न कालतोऽन्तः ।
सार्वार्थ्यहेतुबलतश्च न वस्तुतोऽन्त-
स्तस्मादनन्तमिति मे निजरूपमास्व ॥ २६ ॥

एवं निरन्तरसमाधिवशान्निराधि-
ज्ञानाग्निदग्धसहकारणजन्मबीजः ।
आविर्भवन्निजसुखानुभवैकतृप्तो
ब्रह्मैव नूनमिह सम्भवसि ध्रुवं त्वम् ॥ २७ ॥

इत्थं गिरा विमलया परसौख्यदात्र्या
वाचा गुरोर्विमथिताखिलसंशयौघः ।
शिष्यः समाधिपरिशीलनतीक्ष्णदिव्य-
ज्ञानासिखण्डितभवाख्यविषद्रुमोऽभूत् ॥ २८ ॥

स्वानन्दमप्रतिहतं परिभुज्य हर्षा-
दश्रुप्रपूर्णनयनः पुलकाङ्गिताङ्गः ।
शिष्यः सगद्गदमुवाच गुरुं घृणाब्धिं
नत्वा तदङ्घ्रियुगलं विनयोपयुक्तः ॥ २९ ॥

स्वामिन् भवद्वचनदिव्यसुधाभिषिक्त-
स्वानन्दमञ्जुनगरे विहरामि नित्ये ।

ज्ञानासिना परिविलूय सहानुजातम् ॥ ३० ॥

गच्छामि कुत्र किमहं करवाणि किं वा
गृह्णामि किं परिजहामि मयि प्रपूर्णं ।
निर्व्याजसौख्यजलधौ परिदृश्यमानं
फेनादिकं जगदिति स्थिरनिश्चयो मे ॥ ३१ ॥

मायाभिधो जलधरो जगदाख्यमम्भो-
वर्षत्वनेन मम चिद्वपुषः क्षतिः का !
लाभोऽपि वा क इति सन्ततमात्मरूपं
सञ्चिन्तयन् स्थिरमतिर्विहरामि नित्ये ॥ ३२ ॥

वाक्कायमानसभवं सकलं हि कर्म
प्रोक्तं शुभाशुभमयं न ततोऽस्ति भिन्नम् ।
वागादिसाक्षिणि कथं मयि निर्मले स्यात्
कर्मद्वयं तदुदितं जननादिकं वा ॥ ३३ ॥

व्यावृत्तरूपमिदमेव जगद्विभिन्नं
ज्ञानं त्वभिन्नमनुवृत्तितयाखिलेषु ।
ज्ञानं त्वभिन्नमिति चेज्जडतादिदोष-
प्राप्तिर्भवेच्छ्रुतिशिरांसि न तं सहन्ते ॥ ३४ ॥

नैवेन्द्रियाणि विषयेषु नियोजयामि
प्राग्वासनावशत एव हि तानि यान्ति ।
स्वान् गोचरान् प्रति ममास्ति न साक्षितापि
सा साक्ष्यभेदकलिता खलु सोऽप्यसत्यः ॥ ३५ ॥

भेदोऽपि साक्ष्यगत एव न साक्षिणो मे

भेदस्य साक्षिणि कथं प्रभवेत् स भेदः ।

भेदो न सुप्तिसमयेऽनुपलम्भनाच्च

सन्नास्तिता न इहादृष्टतया (हि?) वाच्या ॥ ३६ ॥

विश्वं सदेवदिति कार्यकरत्वहेतो-

र्यद्यस्य सत्त्वमिह साधयितुं यतेथाः ।

तर्ह्यत्र रज्जुभुजगाद्यपि सद्बलात् स्यात्

सत्यत्वहेतुरिदमाहुरबाधितत्वात् ॥ ३७ ॥

कीदृग्विधं जगदये वद सत्त्वचित्त्वा-

द्याकारहीनमिति पृष्टवतेऽस्ति मह्यम् ।

प्रत्युत्तरं किमिति ते तव मौनमेव

प्रत्युत्तरं भवति मां प्रति गच्छ जालम् ॥ ३८ ॥

ज्ञानाग्निदग्धमपि भाति जगद् विचित्रं

यच्च ध्वनिभ्रमवतः सविशेषबोधात् ।

तस्मिन् भ्रमे विमथितेऽपि तथैव भाति

दिग्वत्यधो मम च तद्वदतो न सत्तत् ॥ ३९ ॥

भूमौ जले तदपि तेजसि तच्च वायौ

तं व्योम्नि तन्निगुणया सह मय्यनन्ते ।

पूर्णे विलाप्य परिशिष्टमखण्डसंवित्

स्वानन्दरूपमनुभूय रमेऽहमद्य ॥ ४० ॥

अज्ञानतन्निरसने मयि बोधरूपे

स्यातां कथं तिमिरतद्विरती इवार्के ।

बन्धश्च मोक्ष इति कल्पनमप्यसत्यम्

भ्रान्त्यैव भात्यखिलसाक्षिणि नित्यमुक्तेः ॥ ४१ ॥

प्राण्यकर्मणि च भोगित एव नष्टे

प्राणादयोऽपि मम नोत्क्रमितुं समर्थाः ।

तप्ताग्निनिष्ठजतुवन्मयि पूर्णबोधे

लीना भवन्ति न पुनर्जननादिकं स्यात् ॥ ४२ ॥

आम्नायमस्तकसुसंस्कृतवैभवोऽहं

व्योम्नोऽपि पूर्णतममूर्तिरहं स्थितोऽहम् ।

सर्वालयोऽहमहमाद्यवभासकोऽहं

वागाद्यगोचरसदोदितसौख्यतोऽहम् ॥ ४३ ॥

प्रकरणेऽस्मिन् श्लोकाः वसन्ततिलकावृत्तेषु विरचिताः ।

* * * * *

Note:-

दक्षिणामूर्तिध्यानम्- षट्त्रिंशत् तत्त्वानि:- There is a reference to thirty six tattvas accepted by Saiva darshana in the verse No.24 They are noted below.

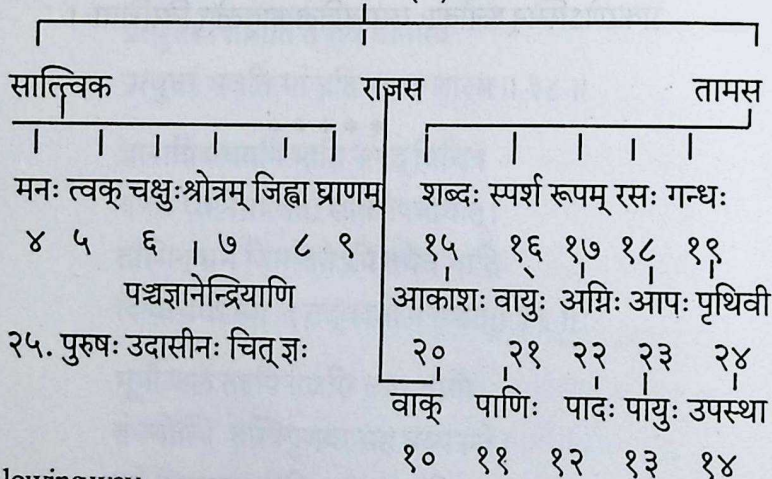
Sankhya Philosophy accepts twenty four tattvas and purusha bringing the total number to 25, Saivas include eleven tattvas in addition to them.

Sankhya system of creation can be analysed in the fol-

मूलप्रकृतिः (१) (प्रधानम्, अव्यक्तम्, अक्षरम् (त्रिगुणात्मिका)

महत् (२) (बुद्धिः)

अहङ्कारः (३)

lowing way.

Maha prakriti is in an unmanifested form. It consist of Sattva, Rajas, and Tamas (Gunas) and is activated by purusha who is chaitanyatmaka. Prakriti is not a vikara or karya of any other matter. It is the cause of the entire creation. Mahat or Buddhi is born from this Mulaprakriti. From Buddhi, Alamkara is born. The five tanmatras (Sabda, Sparsa, rupa, rasa and gandha); the five sense organs (Jnanendriyas) namely Srotra-Ear, Twak

(karmendriyas) skin, chakshush-Eye, Jihva-Tongue, Nasika-Nose, and five motar organs namely vak speech pani hands, pada-feet, payu-excretary organ and upastha reproductive organ as well as Manas (mind) are born from Ahankara. From five tanmatras are born five mahabhutas namely (prithivi-Earth, Apah-water, Tejas-fire, Vayuh-Air and Akasha-space).

Thus Mula-prakriti is the cause of the entire creation. Its existence is inferred through many logical conclusions even though it cannot be perceived. Mahat ahankara and five tanmatras (Seven of them) are both Prakritis and Vikritis. They are the karyas (Vikritis) of some other source and in turn they become sources (Karana-Prakriti) for others. The five tanmatras create sukshma-sarira consisting of Pranamaya, Manomaya and Vijnanamaya kosas. The five elements (pancha Mahabhutas) born from these five tanmatras constitute this entire universe. All living beings assume their bodies through these five elements. Buddhi or mahat takes a decision about the course of action. (निश्चयात्मिका बुद्धिः). Ahankara creates a possessive feeling as. "This is mine" or "I am so and so" etc. Mind proposes and disposes (सङ्कल्पविकल्पात्मकं मनः). Mind also acts as both a sense-organ as well as motar-organ. Manas, buddhi, and ahankara are Antahkaranas. (Internal organs). The sixteen tattvas, namely five elements, five sense-organs, five motar-organs and mind are karyas (vikritis). They are not the causes for any further creation. Mula prakriti (1) Prakritis and Vikritis (7) Vikritis (16) and purusha constitute the twenty five tattvas of sankhya. Sankhya is thus a pluralistic system accepting multiple number of purushas constituting each body. Prakriti and purusha are complementary to each other. Prakriti is motivated by purusha who is chaitanyatmaka. This darshana accepts three gunas (sattva, Rajas, Tamas) constituting the entire creation. It accepts the parinama vada (Theory of causation). Sankhya and yoga are twin darshanas. The entire epistemology of yoga is based on

In Public domain. Digitization Muthulakshmi Research Academy
Sankhya. But yoga accepts the concept of "Iswara" by including the sutra "ईश्वरप्रणिधानाद्वा"

Among the orthodox systems (आस्तिक दर्शनानि) Sankhya and yoga are secular. They endeared themselves to seekers of knowledge globally and travelled to china and Japan, along with Buddhism in ancient times. The Japanese word "zen" means ध्यान).

Saiva darshana accepts eleven tattvas in addition to the twenty five tattvas of Sankhya system. These eleven are (1)purusha (Brahma) (2)Kala (कला) (3) vidya (4) Raga (5) Kala (कालः) (6) Niyati (fate) (7) Suddha vidya (sad-vidya) (8) Ishwara (9) Sadasiva (10) Sakti (11) paramasiva.

Prakriti and purusha are "nitya" and "swatantra" according to sankhya. Saiva darshana treats them as "Anitya" and "Paratantra". The Mula-prakriti of sankhya is termed as "maya" by Saiva darshana. Kala, vidya, raga, Kala, and niyati are the five kanchukas covering this maya. Jiva enters these five kanchukas to understand "Maya" and comes out of them eventually. The jiva who is a sadhaka later enters Suddha-vidya or Sadvidya when he is qualified by Suddha-Sattva. This suddha-vidya tattva merges into "Sadasiva-tattva", "Sada-siva-tattva, merges into "sakti" which evolves as "parama-siva tattva" ultimately. There is no difference between siva and sakti. Jiva attains this position where siva-sakti are identical. This is moksha or liberation.

Thus parama-siva-tattva can be attained by climbing these thirty six sapanas or steps.

Note on Dakshina-murti dhyana, verse-41 Chatus-shasti kalas-64 arts are,

(१) गीतम् (२) वादित्रम् (३) वृत्तम् (४) नाट्यम् (५) चित्रम् (६) पुस्तकम् (७) पत्रच्छेद्यम् (८) लिपिज्ञानम् (९) वचनकौशलम् (१०)

वैलक्षण्यम् (११) माल्यविधिः (१२) गन्धयुक्तिः (१३) आस्वाद्यविधानम् (१४) अनुरञ्जनस्थानम् (१५) रत्नपरीक्षा (१६) सेव्यम् (१७) उपकरणक्रिया (१८) आजीवज्ञानम् (१९) तिर्यग्योनिचिकित्सा (२०) मायाकृतम् (२१) पाषण्डसमयज्ञानम् (२२) क्रीडाकौशलम् (२३) संवाहनम् (२४) शरीरसंस्कारकौशलम् (२५) आयप्राप्तिः (२६) रक्षाविधानम् (२७) रूपसंख्या (२८) क्रियामार्गः (२९) जीवग्रहणम् (३०) नयज्ञानम् (३१) चित्रविधिः (३२) गूढराशिः (३३) तुलाविधिः (३४) क्षिप्रग्रहणम् (३५) अनुप्राप्तिः (३६) लेखः (३७) स्मृत्यनुक्रमः (३८) लीलाव्यापारमोहनम् (फलव्यामोहः) (३९) ग्रहणादानम् (४०) उपस्थाविधिः (४१) युद्धम् (४२) ततम् (४३) गीतम् (४४) स्त्रीपुरुषभावग्रहणम् (४५) स्वरागप्रकाशनम् (४६) प्रत्यङ्गदानम् (४७) नखविचारः (४८) दन्तविचारः (४९) नीवीसंसनम् (५०) गुह्यस्पर्शनलोम्यम् (५१) परमार्थकौशलम् (५२) भूषणम् (५३) समानार्थता (५४) प्रोत्साहनम् (५५) मृदुक्रोधप्रवर्तनम् (५६) क्रुद्धप्रसादनम् (५७) सुप्तापरित्यागः (५८) परमस्वापविधिः (५९) गुह्यग्रहः (६०) साशुपातनम् (६१) रमणवीक्षणम् (६२) स्वयंशपथक्रिया (६३) प्रस्थितानुगमनम् (६४) पुनर्निरीक्षणम्. (रघुवंशस्य सञ्जीविनीव्याख्या, रघु-८-६७).

It is noteworthy that many of the above arts are meant to create a healthy relationship between man and woman. They help in creating an understanding between man and wife.

Sri Bahujanapalli Sitaramacharya has given a different list of these sixty four arts in his "Sabda ratnakara" an encyclopaedia prepared in telugu. They are:

(१) इतिहासः (२) आगमः (३) काव्यम् (४) अलङ्कारः (५) नाटकम् (६) गायकत्वम् (७) कवित्वम् (८) कामशास्त्रम् (९) दुरोदरः (१०) देशभाषालिपिज्ञानम् (११) लिपिकर्म (१२) वाचकम् (१३) अवधानम्

(१४) स्वरशास्त्रम् (१५) शाकुनम् (१६) सामुद्रिकम् (१७) रत्नशास्त्रम्
 (१८) रथाश्वगजकौशलम् (१९) मल्लशास्त्रम् (२०) सूदकर्म (२१) दोहदः
 (२२) गन्धवादः (२३) धातुवादः (२४) खनिवादः (२५) रसवादः (२६)
 जलवादः (२७) अग्निस्तम्भः (२८) खड्गस्तम्भः (२९) जलस्तम्भः (३०)
 वाक्स्तम्भः (३१) पयःस्तम्भः (३२) वश्यम् (३३) आकर्षणम् (३४)
 मोहनम् (३५) विद्वेषणम् (३६) उच्चाटकम् (३७) मारणम् (३८)
 कालवञ्चनम् (३९) परकायप्रवेशः (४०) पादुकासिद्धिः (४१) वाक्सिद्धिः
 (४२) घटिकासिद्धिः (४३) ऐन्द्रजालिकम् (४४) अञ्जनम् (४५)
 दृष्टिवञ्चनम् (४६) स्वरवञ्चनम् (४७) मणिमन्त्रौषधादिसिद्धिः (४८) चोरकर्म
 (४९) चित्रक्रिया (५०) लोहक्रिया (५१) अश्मक्रिया (५२) मृत्क्रिया
 (५३) दारुक्रिया (५४) वेणुक्रिया (५५) चर्मक्रिया (५६) अम्बरक्रिया
 (५७) अदृश्यकरणम् (५८) दूतीकरणम् (५९) मृगया (६०) वाणिज्यम्
 (६१) पाशुपाल्यम् (६२) कृषिः (६३) आसनकर्म (६४) प्राणिघ्नूतम्

The eight siddhis noted in verse No. 41. are,

अणिमा महिमा चैव गरिमा लघिमा तथा ।

प्राप्तिः प्राकाम्यमीशत्वं वशित्वं चाष्टसिद्धयः ॥ अमरकोशः

अणिमा - Being fine like an atom, महिमा - spreading power all over, गरिमा - Being heavy like mount 'Meru', लघिमा - Being light like cotton, प्राप्तिः - Reaching distant places like touching moon with a finger, प्राकाम्यम् - Free movement without any obstruction, ईशत्वम् Being firm and resolute being true and faithful, वशित्वम् - Gaining control over all physical objects without being controlled by them.

SANSKRIT ACADEMY PUBLICATIONS

SL.No.	TITLE	YEAR	REVISED RATES
1.	Jnanchturvimsi	1956	20.00
2.	Rigarthasara Part - I	1959	25.00
3.	Stories from the Kathasaritsagara	1960	20.00
4.	Sitaramavihara Kavya	1962	25.00
5.	Danavivekodyota - Part-I	1964	25.00
6.	Catalogue of Skt.Mss.in O.U.Library	1964	150.00
7.	Stories from the Kathasaritsagara Part-II	1965	25.00
8.	Aryasaptasati	1966	50.00
9.	Vikramorvasiyam	1966	30.00
10.	Danavivekodyota Part - II	1966	30.00
11.	Danavivekodyota Part - III	1967	35.00
12.	Sahityaratnakara Part - I	1972	50.00
13.	Sahityaratnakara Part - II	1974	50.00
14.	Kasika Part - III (Indices) Vol.I	1976	70.00
15.	Journal of Skt Academy Vol.I	1979	25.00
16.	Journal of Skt Academy Vol.II	1980	25.00
17.	Koundinya siksha	1980	5.00
18.	Sahityaratnakara Part - III	1981	50.00
19.	Padamanjari Part - I	1981	120.00
20.	Journal of Skt Academy Vol.III	1981	25.00
21.	Padamanjari Part - II	1981	120.00
22.	Journal of Skt Academy Vol.IV	1982	25.00
23.	Samskrita Kavijivitam Part - II	1982	90.00
24.	Sangitachandra	1982	75.00
25.	Kriyasvaralakshanam	1983	50.00
26.	Parasika Lokoktayah	1983	20.00
27.	Journal of Skt Academy Vol.V	1983	25.00
28.	Minor works of Neelakantha Deekshita	1984	25.00
29.	Journal of Skt Academy Vol.VI	1984	25.00
30.	Journal of Skt Academy Vol.VII	1985	25.00
31.	Kasika Vivarana Panjika (Nyasa-I)	1985	120.00
32.	Kasika Part - III (Indices) Vol. II	1985	75.00
33.	Mahisasatakam	1985	30.00
34.	Kasika Vivarana Panjika (Nyasa-II)	1986	120.00
35.	Katha in Sanskrit Poetics	1986	40.00
36.	Journal of Skt Academy Vol.VIII	1986	25.00
37.	Paribhashendushekhara	1987	90.00
38.	Journal of Skt Academy Vol.IX	1987	25.00

39. Journal of Skt Academy Vol.X	1988	25.00
40. Kadambarikathasara	1988	30.00
41. Ayurvedabdhisara Part- I	1988	100.00
42. Journal of Skt Academy Vol.XI	1989	25.00
43. Suryadandaka	1989	20.00
44. Kavyalakshanavada	1989	20.00
45. Journal of Skt Academy Vol.XII	1990	25.00
46. Abhinavavasavadatta	1990	20.00
47. Ayurvedabhisara Part- II	1990	125.00
48. Journal of Skt Academy Vol.XIII	1991	25.00
49. Prakritasabdapradipika	1991	40.00
50. Journal of Skt Academy Vol.XIV	1992	25.00
51. Harivayustutih	1992	30.00
52. Samskrita Kavijivitam Part- I (re-print)	1993	90.00
53. Journal of Skt Academy Vol.XV	1993	25.00
54. Journal of Skt Academy Vol.XVI	1994	25.00
55. Journal of Skt Academy Vol.XVI	1995	25.00
56. Yogasutrasara	1996	15.00
57. Dhatukarika	1996	25.00
58. First Book of Sanskrit (Telugu)	2001	50.00
59. Panditarajakavyasamgraha (re-print)	2002	150.00
60. Selection from Prakrit Literature (telugu)	2003	20.00
61. Gitagovindamahakavyam (re-print)	2003	200.00
62. Hariharatattva Bhumika	2004	25.00
63. Amrutavarshini	2004	50.00
64. संस्कृतपद्यप्रदर्शिनी (Intermediate Ilyrs Sanskrit text. eng.tr)	2005	50.00
65. संस्कृतपद्यप्रदर्शिनी (Intermediate Ilyrs Sanskrit text. tel.tr)	2005	50.00
66. Sri Ramakarnamritam	2005	40.00
67. Manishapanchakam	2005	40.00
68. Astrology An Authentic Science	2006	15.00
69. सदाशिवब्रह्मेन्द्रसरस्वतीविरचितानि गीतानि	2006	30.00
70. Samskrta Vaijayanti	2006	50.00
71. Contribution of Andhra to Sanskrit Literature		112.00

Books out of print, 1. Gems from Sanskrit Literature, 2. Kasika - part -I, 3. Kasika - part - II, 4. Kshemendra's Laghukavyasangraha, 5. Narakasuravijayavyayoga.

Sanskrit Academy, O.U. Campus,
Phone: 040 -27070281, Hyd - 500 007

